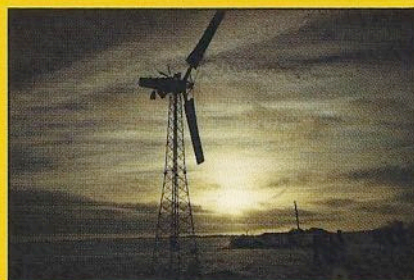
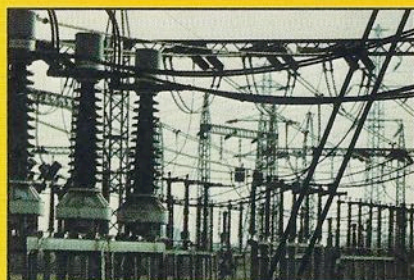
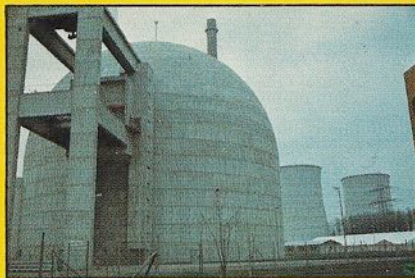
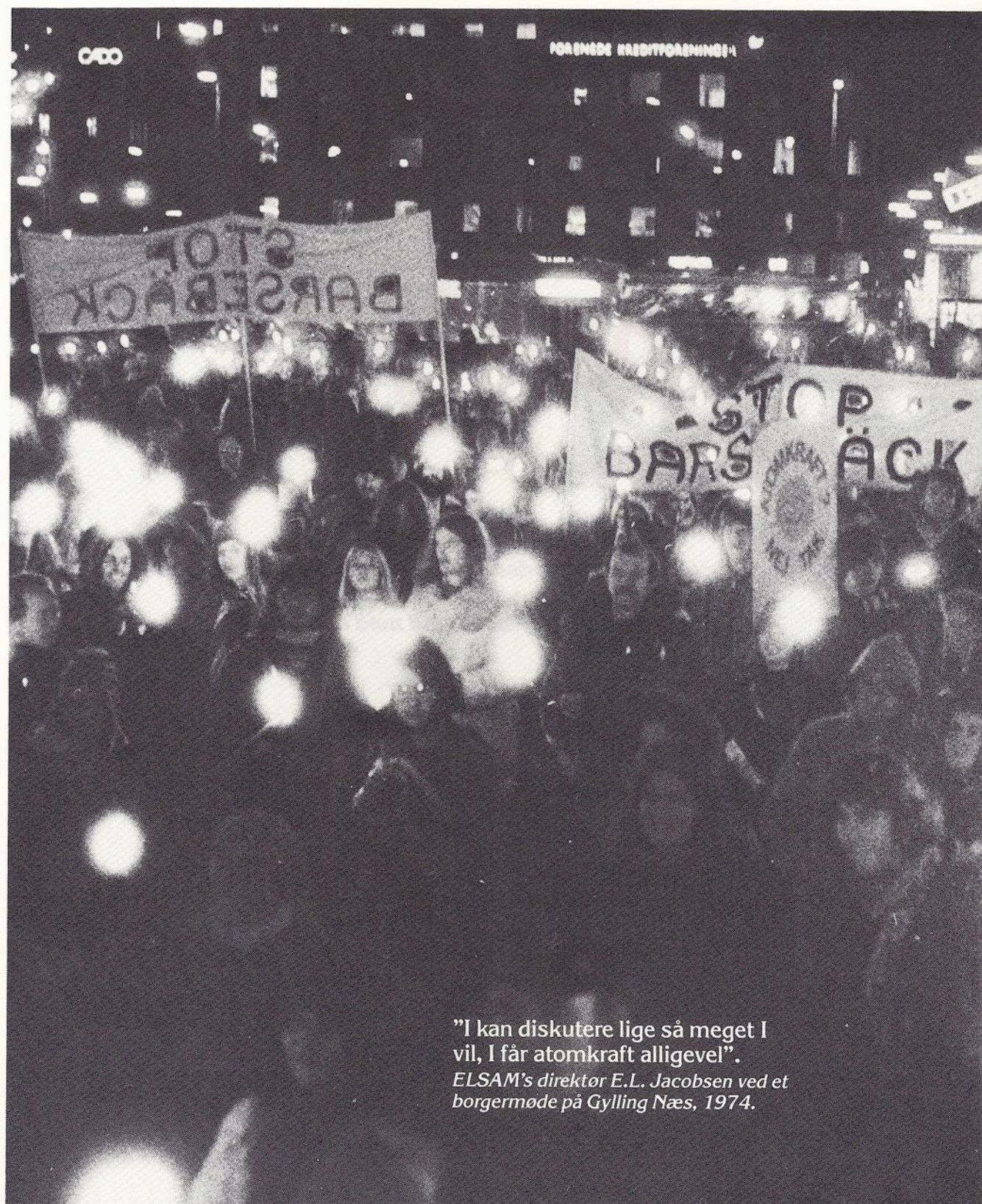

OOA-TI ÅR I BEVÆGELSE

DDA - ti år i bevægelse

**En mosaik i ord og billeder.
Af politikere, embedsmænd, forskere, forfattere,
journalister, tegnere, fotografer og græsrodde.
Om 10 års folkelig modstand mod atomkraft.**

"I kan diskutere lige så meget I
vil, I får atomkraft alligevel".
*ELSAM's direktør E.L. Jacobsen ved et
borgermøde på Gylling Næs, 1974.*

Husker du starten? Det var i vinteren 1973-74 – midt under Danmarks første energisparejul – at elværkerne proklamerede, at Danmark skulle have atomkraft. Her og nu. Det er i dag 10 år siden. Mange ord er sagt. Mange skridt er gået. Det første spadestik er endnu ikke taget. Et stadig større flertal i befolkningen siger "nej tak".

Men det betyder ikke, at vi har vundet. Tværtimod kan man betragte den nuværende situation som led i en tilhængerstrategi, der går ud på at køre modstanden træt. Situationen kan også ses som et eksempel på, at magthavere nok kan besejres, men sjældent går med til at erkende det og tabe prestige i fuld offentlighed. Endeligt kan det betragtes som et udtryk for, at der simpelt hen ikke er tilstrækkelig mange, der finder det umagen værd at slå for atomkraft. Reelt er der nok tale om alle tre ting på én gang. Derfor er dette heller ikke et sejrsskrift.

Selv om vi ikke har vundet, så har de forløbne år dog vist, at det nytter. Det er faktisk lykkedes at holde Danmark fri for atomkraft i 10 år. Der er faktisk politikere, der har lagt øret til asfalten og hørt græsset gro – og handlet derefter. Der er faktisk embedsmænd, som har forstået, at de også skal arbejde for befolkningen. Der er faktisk forskere, der er krøbet ud af deres elfenbenstårn og har turdet gå imod atompræsteskabet. Der er faktisk journalister – mange endda – som ihærdigt har forsøgt at trænge om bag den officielle sandhed om atomkraft. Ja, der er titusinder af mennesker, som hver har deres vigtige andel i, at Danmark er blevet holdt fri for atomkraft.

I en tid, hvor livsmod og tro på at ting kan forandres ofte afløses af pessimisme, afmagt og desperation, kan man håbe, at den brede folkelige modstand mod atomkraft kan virke som en "lille lanterne i tusmørket", som Ebbe Kløvedal Reich siger det her i bladet. Angst og desperation kan ikke i længden drive værket. Det kan kun håbet – troen på at det kan lykkes.

Vi har valgt at markere 10 års folkelig energidebat ved at lade en hel masse, meget forskellige mennesker give deres vurdering. OOA får mange roser. Dem giver vi videre til jer – alle jer titusinder, som er den folkelige modstand og bevægelse.

Med venlig hilsen

Os i OOA

Mens aftenstjernerne

En af parlamentarismens grundlæggende svagheder er, at den er meget langsom til at reagere nyt på helt nye sider af tilværelsen. Ikke kun fordi der skal ventes på et valg, før det nye kan manifestere sig blandt parlamentarikerne. Det går dybere end som så.

Parlamentarismens spilleregler favoriserer en bestemt midtersøgende, risikofri, gammelkendt måde at tænke på. Det gælder som regel om at springe over, hvor gærdet er lavest, flertallet bredest og gallupprocenterne højest. Og den synsvinkel står dårligt til det job at erkende nye fænomener og danne sig en mening om dem.

Den lektie har det danske folk (og andre folkeslag, der er nået til det samme sted i den demokratiske udvikling) fået banket ind i hovedet i de sidste tyve år. Det er den væsentligste erfaring, vores folkestyre har gjort på det sidste.

Det mest kategorisk nye, der er sket i de samme tyve år, er det, der har at gøre med menneskets brug af atomkerne-energien.

I de år, da supermagterne producerede og prøvesprængte den fuldendte, menneskeskabte dommedags-model, var der "ro om udenrigspolitikken" blandt danske parlamentarikere. Det betød, at et massivt folketingsflertal mente, at det var utidig indblanding i supermagternes affærer at tage afstand fra dommedagsmodellen. Det eneste vigtige var fortsat at være en loyal NATO-allieret.

Det helt principielt nye i, at menneskeheden kan smadre alt højere liv på kloden på et par timer, hvis den gør sig umage, er først i disse år ved at få konkret indflydelse på folketingets opfattelse af, hvad sikkerhed er. Så langsomt går det med parlamentarismen.

Og det var gået endnu langsommere, hvis der ikke allerede i 1960 havde været folk, der – helt uden om folketinget – prøvede at få en politisk protest mod terror-balancen til at brede sig. I dag

er det blevet til en stor og broget fredsbevægelse, som parlamentarikerne er nødt til at tage hensyn til.

I hælene på den menneskeskabte dommedag kom de mere tilforladelige udnyttelser af atom-energien. De var mere overkommelige at tage stilling til ud fra en midtersøgende, gammelkendt tænkemåde. Spørgsmålet var helt klart og enkelt blandt parlamentarikere, som de er flest på Christiansborg: *Kan det betale sig med atomkraftværker?*

Og "at betale sig" var noget helt køligt og vel-defineret med kroner og øre, kilowatt-timer og fortsat, økonomisk vækst.

At der osse var principielt nye problemer forbundet med den civile udnyttelse af atomkraften, som krævede en ny måde at tænke på, var det parlamentariske flertal ikke klar over. Endnu.

OK, der var selvfølgelig nogle affaldsproblemer. Men de handlede mest om at finde et gulvtæppe, der var tykt og isolerende nok til, at de kunne fejles ind under det.

Deromkring stod den officielle politiske debat om atomkraften ved årsskiftet 1973-74.

I det hele taget var der ikke meget at råbe hurra for ved det årsskifte. I hvert fald ikke i de hjørner af Danmark, hvor jeg færdedes. Privat havde jeg godt nok en enkelt, god grund til at råbe hurra, for jeg var blevet far et par uger før. Men det var helt utypisk. Generelt fløj ånden lavt over serpenterne det nytår.

Nedturen var sådan set startet et par år før. Først havde vi haft alle de gode sange og de muntre farver og mobiliseret det meste af, hvad der fandtes af aktiv folkemening. Og bagefter havde vi tabt EF-afstemningen med et brag.

Vi havde overhovedet ikke nået at få et plaster på det sår, før Glistrup lavede sit parti på, at det var umoralsk at betale indkomstskat – og Erhard lavede sit på, at højrefløjen skulle have monopol på politisk indoktrinering. Så blev der valg, og det hele brasede ganske rigtigt til højre. Hartling satte sig på de vakkelvorne ruiner.

Men væksten fortsatte trods alt.

Nu var det bare især sådan noget som oliepriserne, valuta-underskuddet, arbejdsløsheden og

En stadig lyser

Af Ebbe Kløvedal Reich

narkotikastatistikkerne, der voksede.

Foruden desillusionen og gnaveriet blandt vennerne og i øjnene på de forbipasserende.

Det værste ved desillusion er ikke, at man bliver ugidelig af det. Så gør man i det mindste ikke meget skade. Det værste er, at den forøger risikoen for, at man bliver smittet med en menneskefjendsk, livsforagtende, reaktionær livsholdning. Når man selv har opgivet at løbe en risiko og gøre en indsats for det, man tror på, bliver man meget let aggressiv og hadsk over for dem, der endnu ikke har opgivet. Bortset fra, at man med næsten usvigelig sikkerhed får større sympati for systemets argumenter for "den førte politik".

Så vidt jeg husker den nytårsfest i kollektivet kunne vi stadigvæk fægte den slags usunde tendenser væk med ironi og galgenhumor. Stort set. Men krisen var begyndt hele kompasset rundt. Fremtiden lå i tussmørke, for at sige det mildt. Den fremtid, som f.eks. jeg lige havde været med til at landsætte nok et uskyldigt barn i!

Månedene efter var det så, at vi fik øje på en lille lanterne i tussmørket, da vi læste i avisen, at OOA var dannet.

Der var da nogen, der ikke var desillusionerede! Der var endnu folk, der havde kræfter til at kræve nytænkning.

OOA så dagens lys på et strategisk meget vigtigt tidspunkt. Jeg tror, mine erindringsbrokker på en måde er typiske for et meget bredt udsnit af danskere. Nedturen var ved at blive en vane: Der var godtnok noget uldent ved den civile atomkraft, og det var ikke bare det med affaldet... Nå, men der var så meget, der var noget uldent ved. Det var både for uoverkommeligt og for deprimerende at sætte sig ind i alle mellemregningerne, især når der ikke var folkelige kræfter til at gøre noget ved det....

Vi var med andre ord i overhængende fare for at blive smittet for alvor, da OOA begyndte at sprede kølig fornuft og folkelig optimisme blandt os. Oplysning kaldte de det. Først og fremmest oplysning om alle de principielt nye problemer ved atomkraften, som flertalspolitikere og elkraftdirektører slet ikke berørte når de diskuterede fremtidens energipolitik.

*Oplysning være skal vor lyst
er det så kun om sivet,
men først og sidst med folkerøst
oplysningen om livet.
Den springer ud af folkedåd
og vokser som den vugges.
Den stråle i vort folkeråd
til aftenstjernen slukkes.*

Sådan sang gamle Grundtvig om det, han anså for den vigtigste forudsætning for et levende, dansk folkestyre.

Oplysningen om atomkraft er vokset, som den er blevet vugget i de sidste ti år. Det ses bl.a. af, at REO blev dannet for at sige OOA imod på det udenomsparlamentariske plan. For tilhængerne af en hurtig, dansk atomkraft-opbygning at se blev der nemlig vugget alt for kraftigt. De følte sig tvunget ud i den folkelige debat. Og vuggen gynede videre.

Det er jo for tidligt at sige, at oplysningen stråler i vort folkeråd. Den parlamentariske statsmagt er – som sagt – langsom, og det er på mange måder godt det samme. Men gamle N.F.S. skrev osse kun "stråle", og det skal læses som et håb og et ønske (en hypotetisk konjunktiv hedder det vistnok).

Der er ingen naturlov, der siger, at den parlamentariske statsmagt når at overvinde sin uvilje mod at tænke nyt inden det er for sent. Mildest talt.

Men når ingen naturlov siger det, må vi selv sige det. På en måde, så statsmagten er nødt til at lytte.

Det har OOA gjort med fremgang i ti år nu. Intet kan rokke ved, at enhver dansk beslutning angående atomkraft træffes på et kvalitativt højere oplysningsniveau nu end for ti år siden.

Det er folkedåd.

Og den er ikke øvet færdig endnu.

Ebbe Kløvedal Reich, forfatter, har bl.a. udgivet Frederik. En folkebog om N.F.S. Grundtvigs tid og liv (1970), Rejsen til Mes-sias (1974), Fæ og Frænde. Syv en halv nats fortællinger om vejen til Rom og Danmark (1977), Festen for Cæcilie (1979), De første. 30 fortællinger fra Danmarks fødsel. (1980), Ploven og de to sværd. 30 fortællinger om Danmarks unge dage (1982).

10 år mod atomkraft

Af Per Faurby

Dette er ikke OOA's historie, men et forsøg på i glimt at indfange nogle skæringspunkter i de seneste 10 års energidebat. Et miniportræt af en bevægelse i bevægelse. Nogle brudstykker af en folkelig kamp, der viser – at det kan nytte...

1973

De olieproducerende lande gør olien til politisk våben. Olieproduktionen sættes ned – priserne op. Danmark oplever bilfrie søndage, slukkede gadelys, indgreb i den kollektive trafik. Energisparekampagner ruller hen over landet. Midt under Danmarks første energispare-jul træder ELSAM's direktør E.L. Jacobsen frem i TV-avisen og meddeler, at Danmark skal have atomkraft. Elværkerne er rede til at afgive bestilling på et "nøglefærdigt" atomkraftværk i løbet af 14 dage. Det første værk skal stå klar i 1980. Der eksisterer ikke nogen energiplan. Politikerne står totalt uforberedte. VS er som det eneste politiske parti imod atomkraft. Brikkerne er ved at blive lagt på plads til det kommende 10-års atomkraftdebat.

1974

Den 17. januar fremsætter regeringen Hartling en revideret atomanlægslov. Den fastholder undervisningsministerens ret til at godkende en ansøgning om atomkraft udenom folketinget.

Den 31. januar træder OOA frem for offentligheden. OOA kræver, at atomkraftbeslutningen udskydes i mindst 3 år, og at atomloven ændres, så det bliver folketingets ansvar at tage beslutning om atomkraft.

ELSAM meddeler, at det første atomkraftværk skal placeres på Gylling Næs. *"I kan diskutere lige så meget I vil, I får atomkraft alligevel"*, siger ELSAM-direktør E.L. Jacobsen på et borgermøde på Gylling Næs. Men befolkningen nøjes ikke med at diskutere – den handler. 87% af lokalbefolkningen skriver under på et krav om 3 års udsættelse af atomkraftbeslutningen. Modstanden mod en hastværksbeslutning breder sig. Ikke mindst i de 9 områder, som Miljøministeriet netop har udpeget som egnede til opførelse af atomkraftværker.

Den 17. april kommer den første politiske indrømmelse: *"Der vil ikke blive bygget noget atomkraftværk i Danmark, uden at folketinget først har taget beslutning"*, siger handelsminister P. Nyboe Andersen i en redegørelse til folketinget. Den 27. maj trækker regeringen atomanlægsloven tilbage fra udvalgsbehandlingen.

1975

Danmark får atomkraft: Barsebäck-værket, 20 km fra København, tages i brug....

1976

Mørke skyer begynder igen at trække sig sammen. Den socialdemokratiske regering og et flertal i folketinget er besluttet på, at atomkraft-

spørgsmålet skal afklares. I foråret bliver en ny atomanlægslov vedtaget. Det er lykkedes at få ændret beslutningen om atomkraft fra at være en ren administrativ sag til at blive en politisk beslutning. Loven kræver, at folketinget skal træffe beslutning om opførelse af hvert enkelt atomkraftværk. Først skal folketinget afgøre, om Danmark overhovedet skal have atomkraft. Men *"regeringen finder, at de miljø- og sikkerhedsmæssige spørgsmål er tilstrækkeligt belyst"*, siger handelsminister Erling Jensen.

OOA går ud i en stor folkelig mobilisering. 800.000 oplysnings-aviser bliver uddelt i hele landet. Opinionsundersøgelser viser, at der nu er folkeligt flertal imod atomkraft. Den 4. juni overrækker OOA statsminister Anker Jørgensen 170.000 underskrifter med krav om, at beslutningen udskydes. Få dage efter vedtager regeringen efter sigende på et ministermøde at udskyde beslutningen på ubestemt tid. Regeringens kovending offentliggøres dog først den 10. august.

1977

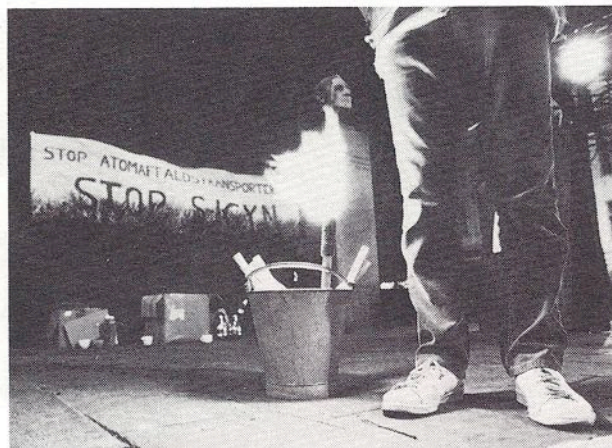
Mange aktiviteter retter sig mod Barsebäck-værket. Oplysningskampagner, demonstrationer, fakeltog og underskriftindsamling følger efter hinanden. Den 10. september deltager over 20.000 mennesker i en fælles-nordisk Barsebäck-march. Nye toner begynder at lyde fra regeringen: *"Vi er selvfølgelig godt klar over i den danske regering, at vi ville næppe have placeret et Barsebäck-værk i dag, som man har gjort - der er andre hensyn man ville have taget"*, siger miljøminister Niels Matthiasen den 29. september. Han afviser dog i folketinget, at der skulle være

"grundlag for, at der rettes henvendelse til den svenske regering, men det er klart, at skulle der komme afgørende nye oplysninger vil jeg bede Miljøstyrelsen om at vurdere om oplysningerne giver anledning til en ændret dansk holdning".

1978

I marts siger OOA: *"Værsgo' hr. miljøminister, her er de nye oplysninger. Må vi så få et udspil"*. OOA fremlægger beregninger, der viser, at 20.000 danskere risikerer at dø af kræft efter en alvorlig Barsebäck-ulykke. Miljøstyrelsen ser sig nu i stand til på mindre end tre uger at foretage de beregninger af konsekvenserne af en Barsebäck-ulykke, som man få måneder forinden havde afvist som en *"overordentlig vanskelig og ressourcekrævende opgave"*. Den 5. maj ligger et notat klart, som bekræfter OOA's beregninger. Kort tid efter kræver professorerne Ove Nathan, Christian Crone og Ulrik Lassen, alle tre tidligere medlemmer af Atomenergikommissionens forretningsudvalg, Barsebäck lukket.

Atomkrafttilhængerne presser på for at få gennemtruffet en beslutning om atomkraft. Elværkerne går ud i en ny charmeoffensiv. På elforbrugernes regning sender de Morten Lange og Bent Elbæk på reklameturné til landets forsamlingshuse og håber at få atomkraften til at glide ned mellem kaffen og det bløde brød. Og affaldsproblemet? Ja, det har vi også løst, siger elværkerne. I slutningen af august deltager 50.000 mennesker i atomkraftmarcherne fra Gylling Næs til Århus og fra Stevn til København. Et par dage efter meddeler SV-regeringen, at atomkraftbeslutningen er udsat endnu en gang.

1979

Den 29. marts bringer aviserne små notitser om en "lækage i amerikansk A-værk". Men i dagene efter udvikler dramaet sig: "USA tæt på atomkraft-katastrofe", "Kamp med tiden for at stoppe løbsk reaktor", "Ordre om øjeblikkelig evakuering af børn og gravide", lyder overskrifterne. De politiske efterdønninger af ulykken på Tre Mile Øen ruller ind over Danmark. Den 6. april samler OOA 25.000 mennesker til demonstration i København og Århus. Den 18. april – mens folketinget har energipolitisk debat inde bag Christiansborgs mure – demonstrerer 40-50.000 mennesker udenfor på slotspladsen og i 14 danske byer. "Luk Barsebäck, stop atomkraftplanerne, energiplaner uden atomkraft", lyder kravene. I løbet af 5 uger skriver 312.000 under på et krav om at få Barsebäck lukket.

I november går startskuddet for Danmarks hidtil største energioplysningskampagne. 2,1 million folkepiecer "Danmark uden atomkraft" uddeles af frivillige til alle landets husstande. OOA arrangerer hundredvis af oplysningsaktiviteter over hele landet: høringer, debat- og filmaftener, teater, gadeoptog, besøg på vedvarende energianlæg.

1981

Presset mod den danske regering for at få den til at kræve Barsebäck-værket lukket tager til i styrke. Den 10. oktober går 25.000 mennesker i protesttog mod Barsebäck gennem Københavns gader. 125 faglige organisationer, foreninger og arbejdspladser bakker op bag protesttoget. Samme dag udtaler miljøminister Erik Holst: "Vi er ikke glade for det, det burde ikke ligge der".

1982

Stadig flere faglige organisationer, hvis medlemmer vil være særligt udsatte ved en Barsebäck-ulykke, nægter at medvirke i et beredskab. Den 11. februar møder repræsentanter for 13 faglige organisationer op hos miljøminister Erik Holst med krav om, at Barsebäck lukkes. Den 24. marts henvender Erik Holst sig til den svenske regering for at få nedsat en svensk-dansk kommission til at undersøge Barsebäck-værket. Endnu engang skærpes tonen fra den danske regering. Erik Holst skriver i sin henvendelse, at der kan blive tale om "endog meget alvorlige sundhedsmæssige, økonomiske og sociale konsekvenser for det danske samfund".

Den 4. oktober – dagen før den nye firklovreregierung tiltræder – offentliggør OOA i kampagneavisen "Opgi' atomkraften" en ny opinionsundersøgelse. 61% siger nej til atomkraft. Kun 22% siger ja.

Danmarks Geologiske Undersøgelser offentliggør i december en sønderlemmende kritik af elværkernes affaldsundersøgelser. Elværkernes konklusioner får følgende ord med på vejen: "ukorrekte", "uden dækning i de indsamlede data".

1983

I en storm af protester indleder atomaffaldsskibet Sigyn den 23. januar sin sejlads med brugt atombrændsel fra Sverige til det franske oparbejdningsanlæg La Hague.

Og kampen fortsætter – indtil den dag transporterne endelig stoppes, indtil den dag Barsebäck lukkes, indtil den dag atomkraften i Danmark definitivt opgives, indtil.....

Per Faurby, aktiv på OOA's landssekretariat.

Den folkelige energidebat

Af Uffe Geertsen

**Hvad er erfaringerne fra ti års folkelig energidebat og -oplysning?
Uffe Geertsen, tidligere leder af
Energioplysningsudvalgets sekretariat, giver sin vurdering.**

Ja, hvad er erfaringerne? Jeg tror, den vigtigste erfaring er: At det kan nytte! – At hvis de spørgsmål, som er til debat, er meget vigtige, så er der en mulighed og en chance. – En mulighed for at vi vækkes og vækker hinanden til krav om virkelig oplysning og debat. – En chance for at det lykkes for os at mobilisere os selv så stærkt, at vi evner at trænge magtens positioner og propaganda tilbage og i stedet åbne rum for selvstændig stillingtagen.

Men ikke, at vi idag har sejret, vi har blot ikke tabt, kampen går videre. – Og ikke, at vi kan registrere sådanne forholdsvis positive resultater i alle spørgsmål, som er vigtige for os som almindelige mennesker: Måske er vi i disse år ved at tabe kampen imod atomvåbnene og de øvrige masseudryddelsesvåben.

Mange spørgsmål

Mange spørgsmål står uafklarede: Nok lykkedes det at gennemføre en oplysning og debat, som har medført, at et stort flertal af befolkningen idag er modstandere af den satsning på en centraliseret, højteknologisk og risikofyldt energiforsyning, som skiftende regeringers atomkraftprogram er udtryk for. Alligevel må man spørge: Hvordan vil det gå, hvis regeringen og de dele af erhvervslivet, som ønsker atomkraft, sætter ind

med en 50 millioner kroners kampagne for atomkraft. – En kampagne, som den vi oplevede forud for afstemningen om EF. – En kampagne, hvor enhver, der overvejer at stemme imod atomkraften, trues med et Danmark i fattigdom og arbejdsløshed og isolation, – uhjælpeligt sejlet agterud i den industrielle udvikling.

Man kan frygte udfaldet.

Spørgsmålet er derfor: Hvor bredt og hvor dybtgående er oplysning og debat nået ud? Hvor holdbart? Hvor stærk er en folkelig bevægelse og dens oplysningsindsats overfor det moderne samfunds sløvende medieopbud og fremmedgørelse?

Og på den anden side: Hvad var og hvad er de mobiliserende faktorer i det folkelige oplysningsarbejde – faktorer, som har fået tusinder af unge og voksne til at lægge mange, mange kræfter i energi-arbejdet?

De nye folkelige bevægelser

I efterkrigstidens Danmark er der vokset nogle meget markante og betydningsfulde bevægelser frem, som i samspil med det formelle politiske styre har haft en væsentlig betydning for dansk politik.

Det begyndte med freds- og samarbejdsinitiativer som Fredsvenners Hjælpearbejde, det nuværende Mellemlfolkeligt Samvirke, og det gik fra 1947-48 videre med bevægelsen for at holde Danmark fri af stormagtsblokkene (kampen imod Nato). Det voksede i folkebevægelsen imod atomoprustningen og prøvesprængningerne (Kampagnen mod atomvåben, fra slutningen af 50'erne og ind i 60'erne), fortsatte og forstærkedes yderligere i Vietnam-bevægelsen, der frem for alt var

en bevægelse til støtte for udviklingslandenes ret til at finde deres egen vej ud af den fortsatte stormagtsundertrykkelse. Siden slutningen af 60'erne og frem igennem 70'erne er bevægelserne vokset videre i især tre retninger: 1) Kampen imod Danmarks underlæggelse under fællesmarkedets centralisering og bureaukratisering, 2) Energi og miljøbevægelserne, 3) Fredsbevægelserne og bevægelserne for u-landenes selvstændighed. – Og vævet ind igennem dem alle med stor kraft: Kvindebevægelsen.

Alle disse bevægelser drejer sig i virkeligheden om det samme: Almindelige menneskers protest imod overgreb og udnyttelse, både når det giver sig udtryk i direkte vold imod andre folkeslag; når det fremtræder som opbygningen af overstatslige og centralistiske magtsystemer; når det udfolder sig som kaprustning med masseudryddelsesvåben og når det manifesterer sig som rovdrift på naturens rigdomme og forgiftning af miljøet og dermed vores livsgrundlag.

Og selv om mange problemer står uløste og mange vokser sig større dag for dag, så er dog også en del nået: Det var atomkampagnen, som – igennem en gigantisk oplysningsindsats og demonstrativ bevægelse – sikrede, at Danmark ikke fik atombevæbning og omfattende stormagts-baseanlæg – helt på tværs af, hvad der dengang lå i forlængelse af regeringens og folketingsflertallets forventede politik. Idag kan formentlig mindst $\frac{3}{4}$ af det politiske systems bærere indse, at det var en lykkelig drejning i dansk politik, som blev gennemført takket være atomkampagnens indsats.

Energibevægelsen

Det er i denne sammenhæng, energibevægelsen skal ses: som et led i et netværk af folkelige bevægelser for en mere menneskevenlig samfundsudvikling. – Hvad der specielt, når det gælder samfundets energiudnyttelse *må* betyde en protest imod planerne om en energiforsyning helt domineret af kul, olie og atomkraft, hvormed centralisering, bureaukratisering, miljøforurening og afhængighed af internationale private og statlige magtorganer vil blive endnu større end den allerede er i vort samfund. – *Må* betyde en protest imod energisystemer, som i den grad forøger truslerne imod naturens samspil og balance og derfor er udtryk for den uhyggeligste ligegyldighed overfor vore efterkommeres livsvilkår pga. den radioaktive forurening og kul og -oliefor-

ureningens virkninger. *Må* betyde en protest imod, at plutonium-produktionen i atomkraftværker skal bringe landet i endnu større afhængighed af det internationale rustningskapløb – og underlagt den militære og politistatslige kontrol med anlæggene.

Men energibevægelsen er langt mere end et nej til nogle uheldsvangre energiformer. Energibevægelsen er en lyst til – gennem udnyttelsen af de vedvarende energikilder og gennem fornuftige besparelser og en rationel energihusholdning – at få vendt en udvikling bort fra udbytning og rovdrift på naturen til et samvirke med naturen. – En genopdaget, inspirerende og aktiverende følelse af muligheden af at indrette samfundet til et samarbejde med naturkræfter og de naturrigdomme, som vi i det lange løb ikke kan beherske, men kun samarbejde med – eller ødelægge.

Jeg er ikke i tvivl om, at dette i sidste instans har været hoveddrivkraften: Oplevelsen af den realistiske mulighed for en ny – og gammel – måde at samvirke med vort naturgrundlag på.

Da folketinget i foråret 1974 – bl.a. på initiativ af det nystartede OOA – besluttede at igangsætte et energioplysningsarbejde, var det en udbredt holdning blandt elværks- og Risø-folk, blandt industri- og fagbevægelsesledere og derfor blandt de store partiers politikere og massemedienes aktører, at Danmark ret hurtigt burde indføre atomkraft. Men, tænkte de kloge folk, da almindelige mennesker var noget forvirrede og foruroligede overfor virkningerne af den nye energikilde, måtte der først gennemføres en omsorgsfuld og beroligende kampagne.

Regeringen besluttede sig for at lægge kampagnen uden for sit eget regi – i hænderne på det tilforladelige Dansk Folkeoplysnings Samråd.

Men hvad skete? Ja, dét folkeoplysende samråd, som bl.a. rummede højskolefolk og folk fra det politiske oplysningsarbejde, som ikke havde glemt, at folkeoplysning altid, hvis den skal lykkes, må hænge sammen med folkelig bevægelse, dét lod friheden til en saglig og alsidig, men også kritisk og handlingsrettet oplysning seje; – en oplysning, hvor f.eks. skeptikerne overfor a-kraften fik lige så megen plads som tilhængerne; – en oplysning, hvor de behov for alternativer til a-kraft-samfundet, som allerede sydede i den offentlige debat, blev opmuntret og blev styrket med andre oplysninger og vurderinger, end dem, som Risø, elværkerne og Industrirådet fremlagde. – En oplysning, som altid understregede sammenhængen mellem teknologiudvikling og

samfundsudvikling. – Dét kunne naturligvis ikke fortsætte! Og Energioplysningsudvalget blev derfor hurtigt standset igen, efter godt et års arbejde.

Så tog OOA's og siden også OVE's (Organisationen for Vedvarende Energi) oplysningsarbejde blot yderligere fart. Indtægterne kom fra salg af badges og klistermærker og rapporter, fra opbygningen af store støttekredse og ved indsatsen af frivillig arbejdskraft i enormt omfang. – På dyrskuer og sommerfester, i skoler, foreninger og på højskoler, ved gadeudstillinger og husstandsomdelinger er sket en helt utrolig omfattende oplysning og holdningspåvirkning udført i en kombination af en altid initiativrig og usvigelig saglig sekretariatsgruppe og selvstændige lokalgrupper over hele landet. – Samt i en kombination af veloplagte kampagnemetoder og et sejt og vanskeligt, kritisk dokumentations- og analysearbejde.

Bevægelsens ydre markeringer og indsats kender vi alle. Dens indre saglige styrke skal fremhæves. I et samarbejde med de fagfolk, som først ved medarbejdere ved Energioplysningsudvalgets bøger og siden i tilknytning til OOA og OVE har udført arbejdet alternative energiplaner, har energi-bevægelsen skabt en *modekspertise*, som har været af uvurderlig betydning for situationen, som den er i dag: Vi har tilkæmpet os en valgmulighed på trods af snart alt, hvad der havde formel ekspertise og magt i Danmark, *vi kan vælge*, på et økonomisk og teknisk velbelyst grundlag kan vi vælge mellem plutoniumsamfundet og dets miljøvenlige og menneskevenlige modsætning. Naturligvis var raseriet stort fra de, som foruden at beherske samfundsøkonomien også mente de beherskede opinionen. Industrirådet, elværkerne, Ingeniørforeningen, Risø og andre med særlige økonomiske og prestigemæssige interesser – samt lidt mere end den højre halvdel af folketingset – var i nogle år helt hys i hovedet over, at der var andre end de selv, som overhovedet kunne have en kvalificeret mening om økonomien og teknologien i energisagen – og kunne henvise til ekspertvurderinger.

Det gav i 1975-76 anledning til en temmelig ophedet og meget lærerig debat om, hvad det vil sige at være ekspert, når sagen drejer sig om et teknisk-samfundsmæssigt emne – og dermed en debat om eksperternes rolle i samfundet som helhed: Intet har i nyere tid som energisagen belyst dette, at forskere er *ikke* neutrale og viden er *ikke* en indiskutabel størrelse, så snart det gælder viden, som skal bruges til noget i samfundet. Så

forvandles de givne facts – som det naturligvis gælder om at have det bedst mulige kendskab til – til brikker i en politisk-økonomisk-samfundsmæssig argumentation, hvor det alt i alt langt mere bliver et spørgsmål om *interesser og holdninger*, der afgør kombinationerne og vægtningerne.

Det er naturligvis afgørende, at så mange som muligt er klar over dette forhold. Og specielt vigtigt, at forskere og formidlere klart gør rede for, hvornår de går fra at meddele nogle facts – hvor allerede udvælgelsen spiller en rolle – over til at bygge en samfundsmæssig argumentation op omkring disse udvalgte facts.

Og man må gøre sig klart, at der i samfundet findes stærke kræfter, som ønsker nøjagtig det modsatte og arbejder hårdt derfor: at tilsløre og benægte de naturvidenskabelige og tekniske fags dybe afhængighed af samfundets økonomiske og politiske kræfter og dominerende systemer.

Dette måtte naturligvis betyde, at man i energioplysningsarbejdet har måttet henvende sig til såvidt muligt uafhængige forskere og formidlere, dvs. folk uden personlig karriere- eller prestige-mæssig eller økonomisk interesse i at fremme den ene eller den anden energiteknologis indførelse.

Der er endnu lang vej

Til slut blot dette: Energioplysningen – og herunder ikke mindst OOA's arbejde – er lykkedes, fordi det fra sin start har været en uadskillelig del af en folkelig bevægelse. I sit ydre har den handlet især om atomkraft. Men bagved det handler den om selvforvaltning kontra formynderi, vilje til forståelse for samspillet mellem natur og samfund kontra en kortsigtet og livsødelæggende naturbeherskelse.

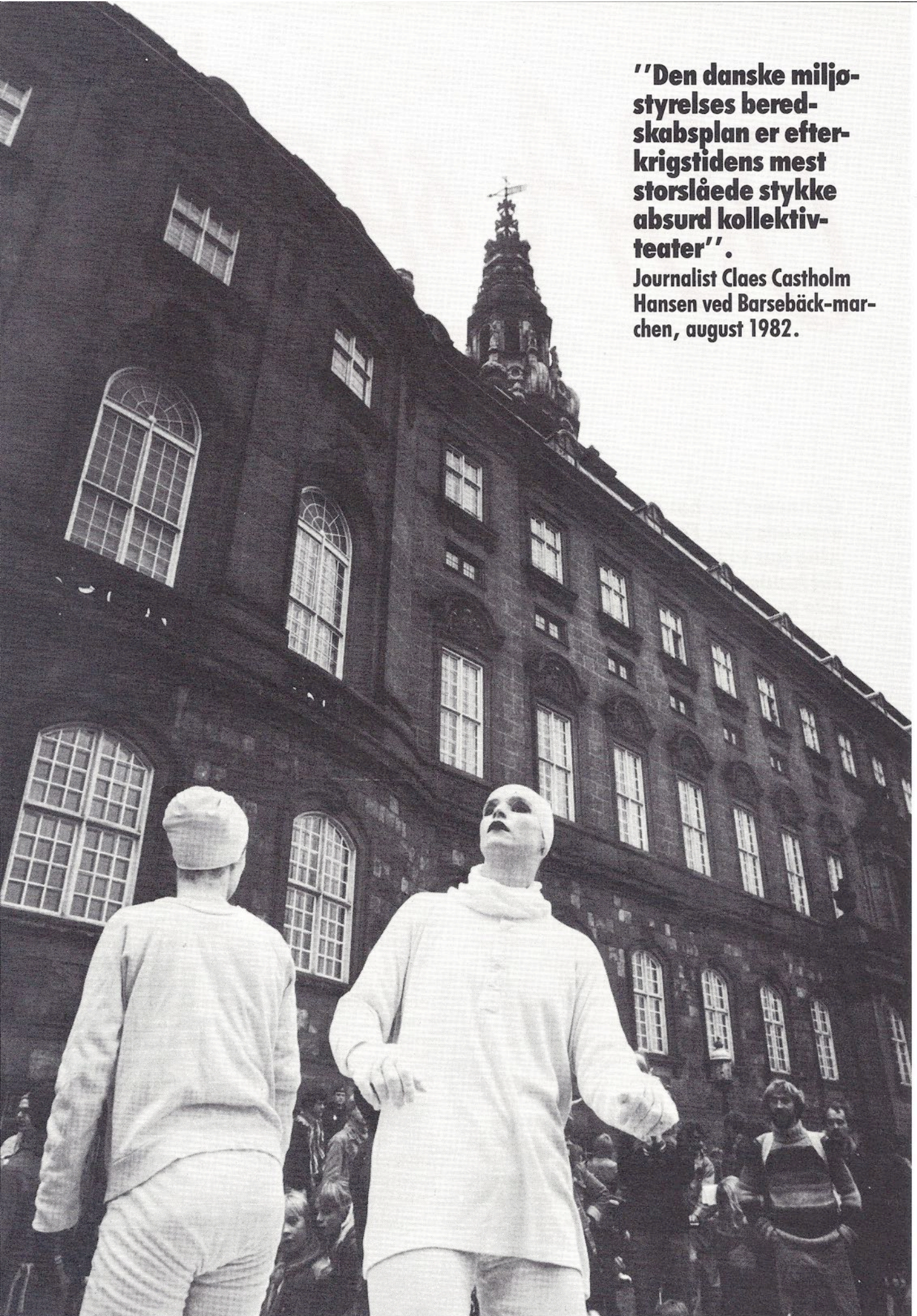
Derfor var og er energidebatten vital for vort samfunds videre udvikling, og derfor er det forståeligt, at denne debat måtte angribe helt centrale magtpositioner og interessesfærer, – måtte blive heftig – og uafsluttet.

Og vi må ikke glemme, at der endnu er lang vej til Danmark har *igangsat* den energiplan, som kan gøre os selvforsynende med forureningsfri og billig energi i løbet af 50 år!

Uffe Geertsen, leder af Mellemfolkeligt Samvirke's oplysningsafdeling, 1974-75 leder af Energioplysningsudvalgets sekretariat, initiativtager til de Samvirkende Energikontorer. Har gennem foredrag og artikler løbende bidraget til energi- og samfundsdebatten.

**''Den danske miljø-
styrelses bered-
skabsplan er efter-
krigstidens mest
storslåede stykke
absurd kollektiv-
teater''.**

**Journalist Claes Castholm
Hansen ved Barsebäck-mar-
chen, august 1982.**

OOA spør pressen

**Redigeret af Steen Bersan og
Per Faurby.**

Gennem ti år har OOA været i pressens søgelys. For en kort bemærkning har vi byttet rollerne om. Vi har sat luppen over 5 journalister, der alle har fulgt og deltaget i energidebatten: Hvad er deres mening om OOA?

Hvad har OOA efter din mening betydet for den danske energidebat og -politik?

Grit Bendixen:

Spørgsmålet kan jeg ikke besvare helt eksakt. OOA opstod på et tidspunkt, hvor vi almindelige mennesker begyndte at vakle i vor tro på de såkaldte eksperter. OOA var organisationen, som fodrede os med oplysninger, men i debatten om atomkraft var OOA's største aktiv eksperterne på Risø – for nu at sige det lidt tvetydigt. Uden at nævne navne på diverse professorer, viste de sig som eksperter, der hele deres tilværelse havde levet i deres elfenbenstårne. Og som indtog en fornærmet og forurettet attitude, da amatørerne i OOA sagde dem imod. Derfor fik OOA et forholdsvis let spil i opgøret om atomkraften. For befolkningens tiltro til eksperternes garantier for fremtiden og folkesundheden led i begyndelsen af 70'erne et tydeligt knæk. Man behøver bare tænke på de skader som den nye skæreeolie forvoldte – på trods af eksperternes garantier.

Der er ingen tvivl om, at OOA gjorde benarbejdet i kampagnen mod atomkraft. Og man kan vel også fastslå, at det er den folkelige bevægelse, som har haft størst succes med sit arbejde i græsrodsbevægelsernes tid. Men dertil skal føjes, at en række store aviser, i al ubeskedenhed også B.T., meget tidligt tog stilling.

At kampagnen mod atomkraft fik så flot et forløb, og gunstigt resultat, skyldes således et sammenfald af mistillid til eksperter, OOA's arbejde og store aviskampagner.

Bo Maltesen:

Det er historien om hønen og ægget om igen, når man vil vurdere OOA's betydning for den danske energidebat og -politik. Meningsmålingerne har vist en stadig stigende modstand i den danske befolkning mod atomkraft, men at tilskrive OOA den udvikling er at overdrive. OOA har formentlig kanaliseret og artikuleret et stort antal menneskers syn på atomkraft – et syn der er bygget op af både kendsgerninger og personlige holdninger. Det er det, nogle kalder religiøsitet. OOA har præget energidebatten, ja. Men næppe afgørende præget energipolitikken. Det afgørende vendepunkt i spørgsmålet om dansk atomkraft kom i 1976, og da var OOA ikke "stærk nok" til at have spillet nogen rolle. Derimod har OOA's stadige kritik af Barsebäck-værket formentlig haft en vis betydning for myndighedernes opførsel i denne sag.

Aage Snitkjær:

Jeg tør næsten driste mig til at sige, at uden OOA's funktion som "vagthund" i den danske energidebat, havde vi nok været noget længere fremme i beslutningsprocessen om a-kraft i Danmark.

OOA er i dag oppe mod elværkernes millioner, der – indbetalt af forbrugerne – ligger klar til at blive anvendt i en massiv kampagne for indførelse af atomkraft. En kampagne, der uden tvivl vil slå al saglighed i stykker. På en anden front er OOA oppe mod en borgerlig regering, som ligeledes har atomkraft højt på ønskesedlen. Kun tilsyneladende holder politikerne tænke-pause, ambitionerne om danske atomkraftværker er fortsat til stede, godt støttet af elværkerne, der målbevidst søger at give indtryk af et stadigt, men kunstigt, stigende el-forbrug, der skal give politikerne argumenterne for atomkraft. Vanen tro foregår disse manipulationer mellem elværker og politikere uden offentlighedens medvirken. I udvalgte bag lukkede døre foregår denne ensidige energiplanlægning, der sigter mod en centralisering af landets energiforsyning fremfor en fleksibel planlægning, der inddrager de alternative energiformer og -systemer, der så udmærket er i stand til at klare landets energiforsyning, og som burde få enhver tanke om atomkraft til at forstumme.

Torgny Møller:

Jeg tror egentlig, at både tilhængere og modstandere er enige i OOA's betydning for den danske energidebat og den del af energipolitikken, som handler om atomkraft: OOA har såvidt jeg kan se hovedæren for, at Danmark ikke har fået atomkraft eller at folketetinget endnu ikke har taget beslutning om det.

Torkil Morsing:

I slutningen af 60'erne var stort set alle politiske partier positive overfor indførelse af a-kraft. Det gjaldt også venstrefløjspartier som f.eks. Socialistisk Folkeparti og DKP.

Stemningen vendte i løbet af 70'erne først på grund af påvirkninger udefra, – ungdomsoprør, dommedagsprofeter m.fl. Dernæst fulgte græsrodsbevægelser, først og fremmest OOA, modstanden op. Og alle fik de en mægtig forbundsfælle i TV's kulturafdeling, hvor magistre og andre bladarbejdere har haft travlt med at sætte teknik op som kulturens modstykke.

Hvem, der kan tilskrives den største ære for at have besejret a-kraften, er svært at afgøre. Men jeg skal ikke nægte, at det bekymrer mig – specielt for efterkommerne – at vi blev afskåret fra en af de sikreste, billigste og mest miljøvenlige energikilder, vi overhovedet kender.

Hvordan har du personligt oplevet OOA i dit journalistiske arbejde?

Grit Bendixen:

Udmærket tak. Efter en lidt træg start, hvor der måtte sparkes til, for at få tingene frem inden de næsten var sket, har OOA arbejdet uhyre professionelt.

Torkil Morsing:

Ofte har jeg ærgret mig over, at oplysningsarbejdet mere fik karakter af propaganda end af saglig fremstilling. Oplysningsarbejdet blev hurtigt politiseret, og ny viden og aktuelle begivenheder blev hyppigt drejet, så de passede med forudfattede meninger.

Dermed fik OOA ringe indflydelse på fagfolk, men til gengæld en langt større i befolkningen. Ifølge opinionsundersøgelser ser det ud til, at modstanden specielt appellerede til ikke så få kvinders følelser og såkaldte intuition. Desværre glemmer de at tænke på risikoen ved andre energiformer. Om de forskellige risici kan man bl.a. læse i min bog "Døden skal have en årsag", der på folkebibliotekerne gemmer sig blandt saglige lægebøger. Havde det så endda været lægeromaner.

Når jeg selv har behandlet energiproblemer, har jeg normalt følt jeg måtte trække på andre oplysningskilder end OOA for at være på sikker grund.

Bo Maltesen:

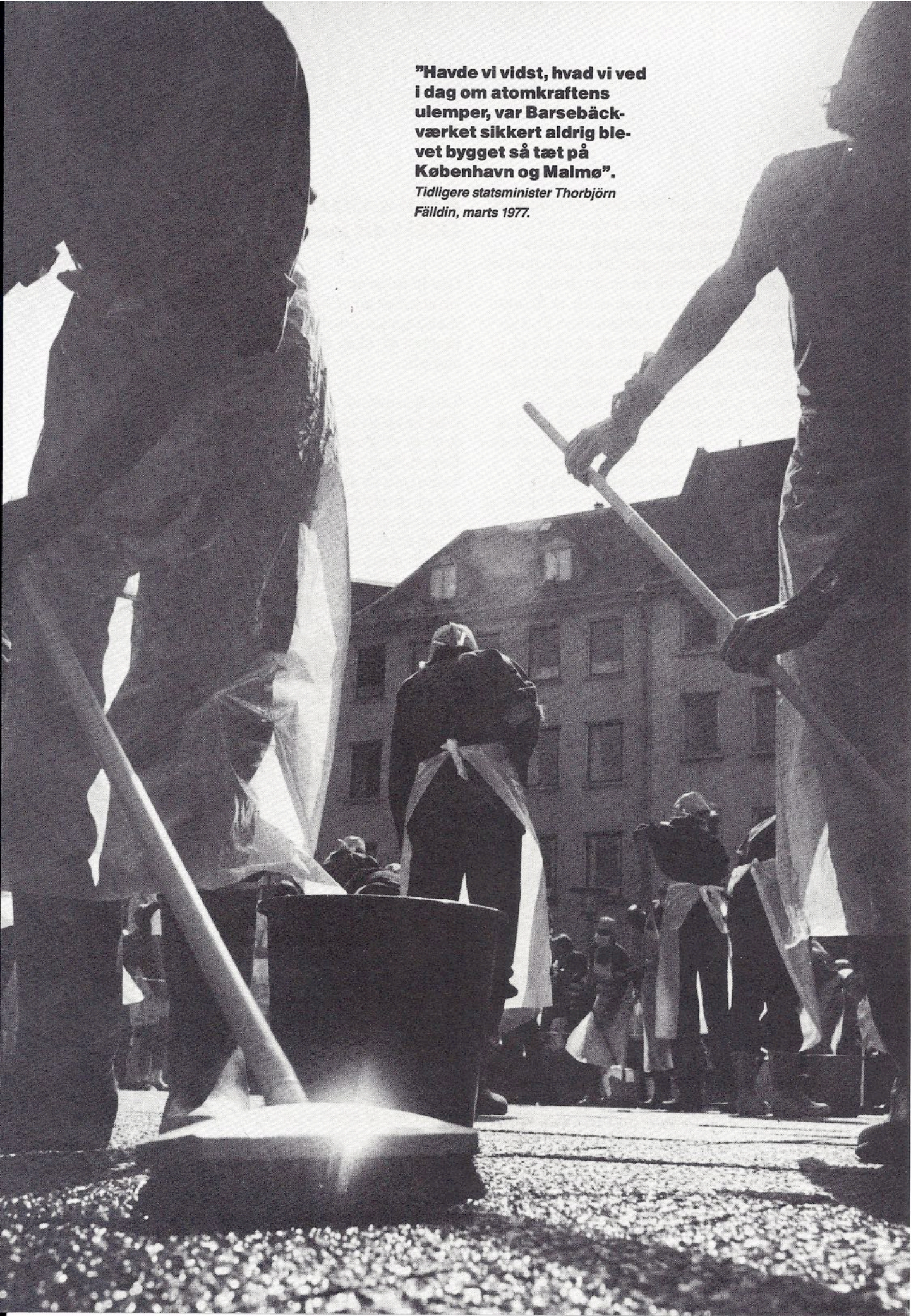
Min erindring om OOA's første år er, at organisationen fremlagde synspunkter og oplysninger, som enten var ment som, eller i hvert fald blev brugt som, skræmmebilleder. Og at OOA dengang fik urimelig stor presse på "for løse" oplysninger. De senere år i OOA har været præget af grundigt arbejde, således at de politiske udtalelser ofte har været underbygget. Som interesseorganisation udskiller OOA sig ikke fra den række af andre, mindre kontroversielle interesseorganisationer, som arbejder over for bl.a. medierne. Sammenlignet med REO har OOA ikke svært ved at hævde sig som mere seriøs. Men sammenligningsgrundlaget er heller ikke godt.

Aage Snitkjær:

Som energijournalist har jeg fulgt OOA siden starten for 10 år siden. Jeg har været – og er – impone-

**"Havde vi vidst, hvad vi ved
i dag om atomkraftens
ulemper, var Barsebäck-
værket sikkert aldrig ble-
vet bygget så tæt på
København og Malmø".**

*Tidligere statsminister Thorbjörn
Fälldin, marts 1977.*

ret over den saglighed og styrke, hvormed OOA har blandet sig i energidebatten i almindelighed og i atomkraft-debatten i særdeleshed. Det er til fulde lykkedes at få atomkraft-debatten op på et niveau, hvor sagligheden er uangribelig. Hvor man i de første af OOA's leveår måske havde den tanke, at det var en sekterisk organisation, der blot sagde atomkraft – nej tak for at være lidt anderledes, så er det lykkedes på samme tid at være både kritisk og objektiv og fremfor alt at have udformet en langsigtet energipolitik, der tager vidtgående økologiske hensyn uden at være ude på det romantiske overdrev. For en energi-journalist er det væsentligt, at troværdigheden til kilderne er til stede. Dette krav opfylder OOA.

Torgny Møller:

Som journalist har jeg to hovedindtryk af OOA: Organisationen er forbløffende "professionel" i sit arbejde, hvis man sammenligner med andre græsrodsorganisationer, som gode intentioner til trods ofte har svært ved at hamle op med økonomisk og ressourcemæssigt langt stærkere modstandere. Og OOA er i sit analyse- og oplysningsarbejde seriøs, hvilket desværre ikke altid er en selvfølge. Som journalist kunne man f.eks. ofte ønske sig det samme af elværkerne.

Hvad er det dumme OOA nogen sinde har gjort?

Torgny Møller:

Jeg har ikke i mit baghoved nogen erindring om at OOA har opført sig dumt. Men i forlængelse af mit svar på det forrige spørgsmål bør det måske nævnes, at den seriøsitet, som er blevet et slags varemærke for OOA, også betyder, at OOA ikke altid giver f.eks. en journalist "en god historie", hvis OOA er i tvivl om dens lødighed. Atomkraftens tilhængere kan med andre ord glæde sig over, at forhold, der kunne kritiseres ikke bliver det, fordi OOA ikke har fundet dem helt bevist. Og det er – hvis man ser på modpartens adfærd – måske lidt dumt.

Torkil Morsing:

Hvad er en dumhed? Som atomkrafttilhænger kan man vel føle, at den største dumhed er at gå imod denne energikilde. Men selvfølgelig er jeres

holdninger helt legitime.

Dumt forekommer det, at I nok tænker alternativt, men ikke gennemtænker alternativer. Nu, hvor det reelt er for sent, kommer protesterne mod kulfyring med miljøforurening og sundhedsfare. Lidt tragikomisk er det, at jeres seneste program går ud på hurtigst muligt at nedlægge kulværkerne samtidig med jeres – i så fald helt urealistiske – forslag om at ofre milliarder på svovlrensning. Det skal i følge jer også ske hurtigst muligt.

Penge er ikke alt. Men mangel på penge som følge af endnu en gang at skulle omstille hurtigt til nye energiformer kan føre til et helt tredje alternativ: Kraftig sænkning af levestandarden med deraf mulige alvorlige konsekvenser for helbred og levealder.

Grit Bendixen:

Jeg skal ikke kunne sige, om OOA har lavet de helt store bommerter. Men man var vel lige ved at miste troværdigheden i de ophedede diskussioner i 1977-78 ved at benytte samme metoder som REO. En kamp, som Ove Nathan udmærket beskrev som en religionskrig. Så vidt jeg kan se af udklippene fra dengang, nåede man i OOA at besinde sig.

Bo Maltesen:

Journalister viderebringer hver dag synspunkter fra interesse-organisationer. Normalt er det alene af navnet på organisationen muligt at se dens formål og dermed, både som journalist og læser/lytter/seer, forholde sig kritisk, fordi det er klart, at der er tale om én mening blandt mange. OOA burde fra begyndelsen have kaldt sig Organisation af atomkraftmodstandere, så der overfor omverdenen var tonet rent flag, allerede i navnet.

Aage Snitkjær:

Jeg kan ikke pege på noget, som jeg ville kunne kalde det dumme OOA nogensinde har gjort. Derimod ville det være en dumhed af dimensioner, hvis ikke OOA er helt fremme i atomkraft-debatten også de næsten 10 år. Der er brug for det.

Bo Maltesen, journalist på Politiken 1977-83.

Torgny Møller, journalist på Information.

Grit Bendixen, journalist på B.T.

Aage Snitkjær, journalist på Ekstra Bladet.

Torkil Morsing, chefredaktør på Ingeniøren.

Nattekyrk

le

Af Benny Andersen

Natten er god for dem der elsker
Natten gir den trætte nye kræfter
Natten viser os i drømme
hvad vi må undgå og
hvad vi skal styre efter

Jeg drømte jeg cyklede på månen
og så hele jorden stå i flammer
Den lyste som en sol før den forbrændte
og alle græd. Det var den rene jammer.
Tilbage var et kulsort æg
men af en revne i skallens hårde væg
skød en spire op til månen hvor jeg stod
og åbned en blodrød blomst foran min fod.
Den hvisked:

Menneske, kom aldrig mer tilbage!
Forbi er dine onde dage.
Du så hvad der skete og forstår
vi må have flere hundred millioner år
til at genskabe det I har forspildt.
Vi har svovl og brint men næsten ingen ilt.
Intet vand og alt for meget salt
Vi må begynde helt forfra med alt.
Vis dig for en gangs skyld som en ven –
vis dig aldrig på jorden igen!
Forsvind til de fjerneste galaxer
imens vi andre i mellemtiden bakser
med at gøre jorden levende og grøn
Menneske, opfyld vores bøn!
Menneske kom aldrig mer tilbage
skån os for din og dines plage!

Blomsten forsvandt.
Jeg vågnede og tænkte
Mon det er sandt?
Det jeg fik at se
må aldrig, aldrig ske!

Jeg stod op og så på månen –
ku'tyd'ligt se min cykel deroppe.
Jeg så på bømenes sovende kroppe.
Jeg satte mig hos dem og sang
min hymne til natten:

Natten er god for dem der elsker
Natten gir den trætte nye kræfter
Natten viser os i drømme
hvad vi må undgå og
hvad vi skal styre efter.

Bureaukratiet og systemets rod

Af Paul Snare

Jeg så forbavset op fra mine papirer. Kontorbetjenten lukkede omhyggeligt døren bag sig og sagde med dæmpet stemme og en hjælpeløs gestus: "Der er en ung mand derude, der gerne vil vide lidt om Atomenergikommissionen, tror jeg nok – kan De tale med ham?"

Jeg indvilligede i at holde denne påtvungne pause i mit arbejde, og den besøgende blev lukket ind. Det var et højt, ungt menneske, der straks tog sin tophue af; den var strikket i adskillige farver, og hverken den eller hans store, gule oilskinspjækkert og store mørke hår- og skægvekst harmonerede med, hvad vi var vant til i Atomenergikommissionens sekretariat. Men han så ikke ud til at være egentlig forrykt.

Vi – en håndfuld akademiske sekretariatsmedarbejdere – var på ingen måde uvant med offentlighedens besøg. Bare indenfor de sidste 5 år havde vi således 3 gange haft besøg af en ældre dame, der kom for at klage over, at Risø udsendte kosmiske stråler, der forurende hendes lejlighed og hende selv, og som fremkaldte lysende trekanter inde i hendes hoved. Vi plejede at kunne berolige hende, og blev enige om, at omhyggelig afvaskning af hænderne var en hensigtsmæssig modforholdsregel.

Min gæst satte sig, efter min høflige opfordring, anbragte en fyldig taske (rygsæk?) på gulvet, præsenterede sig og fremførte sit ærinde. Han ville gerne vide, hvad Atomenergikommissionen lavede, og han ville også meget gerne have et eksemplar af de sidst udsendte årsberetninger –

beretningerne for 1972 og 1973 – om kommissionens virke.

Det var sådan set nok til at slå benene væk under mig. Udover vor egen snævre kreds, inklusiv forskerne på Forsøgsanlæg Risø, som vi i sekretariatet var overbevist om, at vi administrerede, samt nogle få politikere (faktisk kun vor "egen" minister og faktisk kun nu og da), var der ingen der plejede at interessere sig for, hvad Atomenergikommissionen foretog sig. Og hvad angår den årlige beretning, som vi pligtskyldigst lod Risø skrive, med visse lidet markante ændringer fra år til år, og afleverede til ministeren, et folketingsudvalg og nogle såkaldt interesserede institutioner – ja, så havde vi da aldrig hørt om nogen, der frivilligt udbag sig eksemplarer. Hvor mange, der læste den, var et åbent spørgsmål. Selv vore chefer var temmelig nøgterne i deres overslag, og så talte de endda udlandet med.

På den anden side var dette besøg jo uhyre opløftende: Her sad en repræsentant for den befolkning, som vi offentligt ansatte på en eller anden måde nok også burde arbejde for, og tørstede efter at få besked om, hvordan det danske folkestyre drev nuklear forskning og forberedte sig på atomkraftalderen. Lige mit område!

"Gerne", sagde jeg, "det er jo det, jeg er her for!". (Den virker hver gang, og engang bliver det vel rigtigt). Uden vaklen tog jeg fat på opremsningen, oversigten, de lange linier, organisation, lovgrundlag.

Undervejs slog det mig, at min gæst ikke var uvidende om de sidste års udvikling her og i udlandet. Især syntes han at have den opfattelse, at sagen set i en bredere sammenhæng var anderledes og mere problematisk, end hvad der fremgik af de officielle redegørelser. – Det var jeg

sandt at sige ikke utilbøjelig til at indrømme over for mig selv, men det vedkom jo ikke andre, og slet ikke en ukendt.

Til sidst, mens jeg overrakte min gæst et eksemplar af de attråede årsberetninger, spurgte han venligt og lige ud, *hvad jeg selv mente om det hele*.

Så havde jeg alligevel taget fejl af ham! Havde han da ikke forstået et ord af det hele? Embedsmænd informerer, borgere informeres. Om sagen, i dens officielle version, og rent principielt. Opklarende spørgsmål af saglig art vil kunne stilles til den pågældende ekspert, og bør i givet fald ikke afvises på stedet, men imødegås med yderligere informationer om de af spørgeren uvægerligt misforståede forhold.

Min *personlige* mening? Bevar mig vel! Det vil jo føre os langt væk fra den årsberetning, han sad med i hånden – (og noget sagde mig, at det også kunne føre mig langt væk fra den stilling, jeg havde).

For mange offentligt ansatte kan det fredelige kontorliv blive en daglig strid mellem funktion og eksistens. Det hjælper at tænke på, at hele systemet utvetydigt tilskynder en til at vælge funktionen.

Så sprang jeg ud i det, og nu er det 10 år efter, og det er det bedste spring, jeg nogensinde har foretaget. Jeg landede ovenikøbet på benene.

”Bureaukrater, politikere, teknokrater – alle kom vi op til eksamen i det afgørende fag, og alle dumpede vi”

”Hvad er dette OOA? Hvad vil de mennesker?” spurgte min chef irriteret. Jeg behøvede ikke at svare, for vi vidste det på forhånd. At OOA fik betydelig finansiel støtte fra udlandet, stod hurtigt min chef klart. Hvorfra pengene kom, ville han ikke sige – men det lå i luften, at der et eller andet sted foregik en omfattende veksling af rubler til kroner.

”Spydspids for samfundsnedbrydende kræfter, der internationalt arbejder for anarki og kaos”, rasede Risø’s direktion, og henviste til udenlandske redegørelser, der konkluderede, at atom-

kraftmodstandere kunne opdeles i 4 grupper: institutionsfjendtlige unge, frustrerede 2. rangs forskere og politikere, jævne mennesker uden boglig viden samt vildledte hjemmegående husmødre.

Til dette fond af sociologisk viden, tilvejebragt af sagkyndige indenfor elværkssektoren, militæret og reklamebranchen, føjedes bidrag fra danske politikere. Langhårede professionelle ballademagere fra yderfløjene, var konklusionen af den analyse.

Pressen var også et pinagtigt problem. Det er den ganske vist altid for offentlige myndigheder – men her blev grænsen overskredet. Aviserne levede simpelthen ikke op til deres ansvar. De formidlede over en kant den folkelige atomkraftdebat. Med indlæg fra begge sider. Som om en artikel skrevet af en professor i fysik kunne ligestilles med en kritisk artikel af en stud.theol. Visse artikler byggede ovenikøbet på ”lækager” fra vort eget system – vi var omgivet af forrædere. Vi må holde sammen nu – ellers taber vi kampen mod befolkningen, som en kollega ved en fortællelse kom til at sige.

Sådan rykkede vi i kamp. Uden begreb om, hvad en befolkning er og ønsker og har krav på, uden forståelse for værdien af en bred folkelig debat, uden evne til at skelne mellem monolog og dialog. Fyldt med uretfærdig harme og destruktiv vrede. Midt i et samfund, der gennem generationer – omend tøvende og usikkert – har prøvet at samle sig om respekten for anderledes tænkende, for det enkelte menneske, for en human samfundsorden. For det sandt folkelige.

Bureaukrater, politikere, teknokrater – alle kom vi op til eksamen i det afgørende fag, og alle dumpede vi.

Vi havde haft muligheder for at forberede os. Vore kolleger i den ”nukleare kontrovers” i USA havde i flere år gennemvandret og kortlagt adskillige spinatbede, og både de og andre rapporterede beredvilligt om de dyrekøbte erfaringer. Med bureaukratisk grundighed registrerede vi disse rapporter, fordelte dem til de personer, vi kaldte interesserede, og satte dem så på hylde. Det var en af grundene til, at det gik os, som det gik.

En anden grund – og det er selvfølgelig den, det hele drejer sig om – var, at vi mente det forkerte om selve sagen, og blev ved at mene det. Fordi vi som gode bureaukrater allerhelst ville være meningsløse, og derfor blev autoritetstro.

”Fra pyramidens top, hvor autoriteten sidder, kan man ikke få øje på nogen græstørv”

Men fra pyramidens top, hvor autoriteten sidder, kan man ikke få øje på nogen græstørv.

Loyalitet kan være på sin plads, men den hjælper ikke i et sammenstød med kravet om solidaritet. Det er det krav, den ægte græsrod stiller til embedsmanden. At befinde sig i skæringspunktet mellem loyalitet og solidaritet er et eksistentielt dilemma. Hvis man vil ud af det, er der kun eet at gøre.

Det er ikke bare sket for 10 år siden. Græsrodsbevægelser rejser hele tiden problemer for embedsmænd. Når græsroden kommer ind ad døren i dit kontor, synliggør hun og han det, der ellers er en overkommelig abstraktion, en terminologi fra lovens tekst: befolkningen, offentligheden. Dét har aldrig været lovgivers mening.

Det er for eksempel ikke meget, befolkningen som sådan har at gøre i de store planlove. Den spiller stereotype roller som ”de berørte grundejere” eller ”klagere”. Fra mit nuværende arbejde på varmeplanlægningsområdet ved jeg, at spillet kan gå videre, selv om disse roller ikke spilles eller bliver svagt besat.

Vanskelighederne dukker først op, når befolkningen vil noget, som du og dit system ikke vil – det vil sige, når græsrodderne dukker op. Så skal vi bureaukrater til at forholde os, mene noget selv, bekende kulør måske – på tværs af systemet, som også er os selv. Det er ikke alene forbudt, det er også forbistret svært. Det er en ringe trøst, at politikerne stort set heller ikke kan finde ud af det.

Men i det lange løb, for dig selv, kan det blive en belønning, som intet regelret system kan give dig.

Allerede efter en halv snes år fik min fagforening øje på fænomenet. Det gav sig udslag i foreningens efteruddannelsesprogram, der i foromtalen til et nyt kursus ”Græsrodsbevægelser og det offentlige”, der tænktes afholdt i oktober 1983, bl.a. udtalte:

”På mange politik-områder er ”græsrodsbevægelser” blevet en væsentlig faktor, som både politikere og administratorer må forholde sig til. De har været stærkt medvirkende til den øgede offentlige bevågenhed omkring en række emner,

og i mange beslutningsprocesser optræder der organisationer af ”græsrods”-lignende tilsnit. Skønt indbyrdes særdeles forskelligartede, repræsenterer bevægelserne generelt en arbejdsstil og nogle holdninger, som ofte har vist sig vanskeligt forenelige med traditionelle bureaukratiers arbejds- og tænkemåder. Ønsket om ikke at ende i repressive foranstaltninger har fået mange administratorer til at overveje, hvordan man forener embedsmandsrollen med en positiv holdning til de værdier, ”græsrodsbevægelserne” repræsenterer”.

Med en tilsvarende begrundelse var kurset blevet prøvekørt i foråret 1982, med god tilslutning. I løbet af de 2½ dag, det varede, var der lejlighed til at reflektere gavnligt over både græsrodder, vore egne arbejdsopgaver og den uflyttelige loyalitet. Der var stor tilfredshed med initiativet, som vi håbede ville blive fulgt op i de kommende kursustilbud.

”Men det må jo indrømmes, at dette kursus ikke er kompetencegivende”, sagde en nøgtern deltager. Det var en kendsgerning, som fagforeningen heller ikke var blind for; kurset i oktober 1983 var skåret ned til 8 timers varighed – ”som et forsøg” stod der i annonceringen. I god tid forinden blev kurset aflyst, der havde ikke meldt sig nok deltagere.

Det er virkelig ikke et kompetencegivende emne at beskæftige sig med. Medmindre man definerer kompetence helt anderledes end i bureaukratisk sprogbrug.

Det er en næsten umulig tanke, at OOA har eksisteret i 10 år og agter og evner at leve videre. Bureaukratisk set burde en organisation med så få egne ressourcer forlængst være død.

Men det er nok slet ikke en organisation, for så var den blevet ignoreret væk, tiet ihjel, udmanøvreret og slidt op i kamp med det store bureaukrati, mast under pyramiden.

Hvad OOA og andre ægte græsrodsbevægelser i virkeligheden er, har andre i denne publikation et bud på. For mig er OOA også en håndfuld navne, mennesker, egenskaber. Uundværlige, ægte, ærlige – og utroligt dygtige.

En talentmasse, som samfundet burde gøre alt for at bevare og få nytte af. For det kan nytte.

Hvordan det skal ske, må OOA selv vise. Bureaukraterne finder aldrig ud af det.

Paul Snare, cand. jur., ansat i Atomenergikommissionens sekretariat 1964-76, fra 1976 ansat som ekspeditionssekretær i energistyrelsen.

"Det afgørende punkt i diskussionen om græsrodsbevægelsernes politiske aktionsform er erkendelsen af, at de er tværpolitiske. De er det ikke blot af taktiske grunde. De er det af væsen. De er det, fordi de trusler, som de gør opmærksom på ikke specielt er trusler mod de engagerede, men mod alle medborgere".

Tidligere domprovst Jørgen Bogh i "Politiken", 23. april 1983.

Der har altid været tryk på...

Af Annette Wiborg

– Jeg har tænkt meget over, hvad det egentlig er, OOA gør ved os som aktivister. Jeg er lige ved at tro, at OOA er et af landets bedste uddannelsessteder..., siger Tarjei Haaland, 40 år, fra OOA's landssekretariat.

Fire OOA'ere fra forskellige dele af landet sidder og udveksler erfaringer. De øvrige er Poul Kronborg, 24 år, fra Aalborg, Bolette Knudsen, 22 år, fra Odense, og Anne Larsen, 67 år, fra Helsingør. For en gangs skyld har de tid og mulighed til at sidde stille og roligt og vurdere, hvad OOA egentlig har betydet for dem hver især, personligt og politisk. For selv om kampen mod atomkraft former sig noget anderledes i det lille lokalsamfund end i Københavns indre by, er der dog mange fælles oplevelser og erfaringer at trække på. Først og fremmest med hensyn til, hvad man lærer som aktivist i OOA.

Som Tarjei udtrykker det: – Måske er man ikke rigtig klar over det, mens det står på. Men når man kigger tilbage, opdager man, at man faktisk lærer fantastisk meget, fordi man bliver kastet ud i de mest utrolige projekter, som kræver, at man sætter sig ind i de mærkværdigste ting. Der er ikke noget med at sige, at man ikke tør. Når først man er gået i gang, er man nødt til at køre linen ud. Man er pisket til at lære det og overskrider dermed hele tiden nogle grænser. Somme tider er man ved at dø af skræk, men man gør det jo alligevel!

Anne: – De første gange, jeg skulle ud og samle underskrifter, var jeg virkelig bange!

– Hvad fik dig til at gå ind i arbejdet i OOA?

Anne: – Jeg havde en dag læst noget i avisen om faren ved atomkraft. Det har været et års tid efter at OOA var startet, og jeg tænkte, at det her måtte jeg vide noget mere om. Så tog jeg ind til sekretariatet på Worsåesvej og fik noget oplysningsmateriale, som jeg læste, og siden gik jeg på biblioteket for at sætte mig ind i, hvad det hele drejede sig om. Dengang var min mand og jeg lige flyttet på landet. Min mand var blevet pensioneret, og jeg gik hjemme og havde masser af tid. Vi fik startet en lokalgruppe på benene i Helsingør og lavede forskellige aktioner – gadeteater, underskriftsindsamlinger, møder osv. I begyndelsen var jeg helt klam i hænderne, når jeg skulle være ordstyrer eller præsentere en foredragsholder. Men når man først har prøvet det en gang, så går det over.

Poul: – Jeg var kun 19 år, da jeg gik ned til OOA's kontor i Århus og sagde, at jeg gerne ville være med. Jeg var meget optaget af miljøspørgsmål, men havde måske allermest bare en fornemmelse af, at jeg gerne ville være med til at gøre ét eller andet. De år i Århus kom til at betyde enormt meget. Det er egentlig først nu, jeg har indset, hvor godt det var.

– På hvilken måde?

Poul: – Jeg kom med i en gruppe, der skulle udarbejde nogle diskussionsoplæg, og det krævede, at vi satte os meget grundigt ind i tingene. Vi brugte fantastisk meget tid på det og tog på weekend'er sammen, hvor vi diskuterede og havde det fint, fordi vi beskæftigede os med noget fornuftigt på en fornuftig måde. Det var noget af en læreproces for mig.

Bolette: – Sådan har det også været for mig. Jeg

synes, jeg har lært, at jeg kan *gøre* noget. At man ikke bare er en eller anden tilfældig person, men at man kan sidde og sige i en gruppe: "Jeg synes egentlig, at vi skal gøre sådan og sådan". Så er der nogen, der siger: "Det var da en enorm god idé!". Og lige pludselig er der en hel gruppe, der gør det, man selv har foreslået.

Jeg startede selv i en gruppe, vi oprettede på en højskole i Skælskør, og siden har jeg været med i lokalgrupper i Høng, Slagelse og Odense.

Tarjei: - Der er en klog fyr i Norge - Arne Næss hedder han - der en gang har sagt, at det, samfundet har brug for, ikke er *specialister*, men *generalister*.

- *Hvad vil det sige?*

Tarjei: - Nogen, der ved noget om en hel masse i stedet for at være specialister på et enkelt felt. Og dér mener jeg, at OOA er enestående god til at lave generalister. Mange kommer ind i OOA uden at vide ret meget om den slags, fordi de aldrig før har lavet politisk arbejde. Men når de kommer ud igen, kan de indgå i mange sammenhænge, fordi de har fået organisatorisk, politisk og administrativ erfaring.

”Den værste modstander i dag er ikke så meget atomkrafttilhængere, men mennesker, der ikke tror på, at det nytter at kæmpe”

Anne: - Det, der var svært for mig i begyndelsen, var alderskløften. De unge afviste mig fuldstændig. Jeg kunne tydeligt mærke, at de tænkte: Hvad skal den gamle nisse her? Men efterhånden som de lærte mig at kende, accepterede de mig.

Poul: - Jeg har også oplevet ældre mennesker have det godt med at være med. Nogle af dem står af, når det går for stærkt. De har ikke lyst til at arbejde på den måde, og det er helt i orden. Det går også hårdt til sommetider. Vi kan godt gå hinanden på nerverne. Og det er en anden ting man lærer i OOA. Man får en tolerance overfor folk. Ikke alle mennesker kan lige godt sammen, men når man nu en gang er kommet, må man fandme

også finde ud af at få det til at fungere! Vi har da haft nogle perioder, hvor nogle af os simpelthen måtte holde os væk i nogle uger, fordi vi i forbindelse med et stort arbejdspress virkelig har gået hinanden på nerverne. Men vi mødes da igen.

- *Møder I tit bemærkningen om, at det jo ikke nytter noget, at vi jo alligevel får atomkraft?*

Tarjei: - Ja, den møder vi tit. Men vi er på mange måder blevet et symbol for nogle mennesker på, at ting kan lykkes, og det giver os et enormt ansvar. For hvis vi taber denne kamp og giver op, vil en masse mennesker miste troen på, at det kan nytte. Derfor tror jeg, at den værste modstander i dag ikke så meget er atomkraft-tilhængere, men mennesker, der ikke tror på, at det nytter at kæmpe.

Personligt har jeg hver dag fået en oplevelse af, at vores arbejde nytter. Men jeg er også i den privilegerede situation, at jeg er aktiv på landssekretariatet, hvor vi får meldinger alle steder fra. Vi kan mærke, at folk ændrer holdning. At embedsmænd pludselig får en anden indstilling, at politikere bliver interesserede, at der sker små skred i den rigtige retning. Dét giver en oplevelse af, at vist nytter det. Men den oplevelse er det måske svært for os at få kanaliseret godt nok ud i alle lokalgrupperne. For dem er det måske derfor en mere sej kamp.

Anne: - Det var især tungt i starten. Efterhånden bliver man ikke generet så meget...

- *Hvordan, fortæl....*

Anne: - Af folk på gaden, naboer osv. Ork, Gud, det må I andre da også have oplevet... De dér mennesker, der kom og skulle købe ind i Brugsen. Jeg stod jo der med mine mærkater og foldere og samlede underskrifter... Ptøj!, sagde de. Men det er blevet bedre nu. Dengang vidste folk ikke ret meget om, hvad det drejede sig om. Det var også derfor, jeg var nødt til at sluge alle de bøger, der fandtes om emnet. Man er jo nødt til at kunne argumentere, eller bliver man bare afvist som en åndssvag kælling. Men sådan er det ikke i dag. Og det er vel udtryk for, at det er lykkedes at sprede oplysning om atomkraft langt ud i befolkningen.

- *Hvis I skal være helt ærlige, oplever I så aldrig, at atomkraftdebatten hænger jer langt ud af halsen?*

Anne: - Det synes jeg ikke...

Bolette: – Det gør jeg heller ikke. Jeg har oplevet det på den måde, at jeg har haft mere lyst til at gå andre veje og beskæftige mig mere med alternativet til atomkraft – den vedvarende energi. Men på sidste landsmøde skete der så det positive, at vi besluttede, at der skulle ske mere på det område.

Tarjei: – Jeg har ikke oplevet at være træt af atomkraftdebatten som sådan. Jeg har i perioder været træt i almindelighed. Det afhænger af,

”Vi er en generation, der skal lære, at det man kan, er det, man tror man kan”

hvilke arbejdsbetingelser, man har. Der har altid været tryk på herinde. Altid mere tryk på, end jeg egentlig synes, jeg havde lyst til, fordi det går ud over en masse andre ting, jeg også gerne ville. Folk siger altid til mig: ”Ja, men du har jo selv valgt det”. Og det er rigtigt. Men jo længere tid man har været med i OOA, desto mindre vælger man selv. Men der er ingen vej udenom.

Andre forventer, at man er der, og man forventes at foretage sig nogle ting, som det er meget svært at løbe fra med et: ”Farvel, nu holder jeg ferie”. For så sker der nogle ting, som ikke kun går ud over de mennesker, man arbejder sammen med, men også går ud over OOA. Det synes jeg er et konstant problem. Det hænger sammen med, at jeg har et arbejde ved siden af, som også kræver mig. Men jeg ville ikke undvære mit arbejde som lærer, for det er en måde at gøre noget andet på. Hvis jeg ikke havde haft det, tror jeg, at jeg var blevet vanvittig. Jeg får brug for nogle andre sider af mig selv, som er vigtige for mig, f.eks. i samværet med børnene på skolen. Og i de perioder, jeg er træt af det her, kan jeg gøre noget mere ud af skolen.

Poul: – Jeg har været med til at lave noget arbejde i OOA i Aalborg, som vi havde forpligtet os til over for landsmødet, og det var ved at stige os over hovedet. Vi kunne simpelthen ikke overskue det arbejde, vi skulle udføre, og dengang var jeg meget, meget træt af det. Det er den eneste gang, jeg nogensinde har overvejet at holde op i OOA. Da vi var færdige, var vi allesammen

enormt trætte af hinanden. Men det, at vi gennemførte det, lærte os at organisere vores arbejde bedre i fremtiden, og det har gjort os bedre i stand til at overskue, hvad vi egentlig kan overkomme, og hvor vi må sige fra.

Tarjei: – Man kan sammenligne det, der sker imellem os, med en skoleklasse. Vi kommer tæt på hinanden, uden at vi har valgt hinanden. I OOA er vi pisket til at arbejde utrolig tæt sammen, på trods af, hvad der måtte være af uenigheder og forskelligheder. Man udvikler en solidaritetsfølelse og en tolerance, som faktisk er ret interessant. Man finder jo også ud af at se alle de gode sider hos hinanden, for det er man *nødt* til.

Bolette: – Der er ikke så mange af os, at vi kan tillade os at vælge og vrage. Det nytter ikke at sige: ”Jeg kan altså ikke holde den stodder ud!”. Man er *nødt* til at acceptere ham. Og så må man bruge de gode sider, der er.

Poul: – Selvfølgelig kan man ikke gå og være tolerant i 8-10 timer om dagen. Så kommer tingene op til overfladen, og så råber man af hinanden. Men bagefter er det meget lækkert. Ikke fordi vi kommer til at elske hinanden, men fordi vi forstår og accepterer hinanden.

Tarjei: – Jeg synes, man oplever, at hvis man er for få, og arbejdsbyrden er for stor, så bliver man aggressiv og så risikerer man, at det går galt. I den situation gælder det om at være realistisk og sige: ”Vi kan sgu ikke magte så meget!”. Vi må lære at sige nej og delegerer arbejdet ud. Sænke ambitionsniveauet. Men det er svært, for vi har næsten altid ti gange så mange gode ideer, som vi kan gennemføre, og det er næsten ikke til at bære. De gode ideer hænger dér og lyser som røde lygter, og man ved, at hvis vi blot var nogle flere, kunne det lade sig gøre.

”Man er jo nødt til at kunne argumentere, ellers bliver man bare afvist som en åndsvag kælling”

– *Hvornår kommer der nye folk ind i OOA?*

Tarjei: – Hver gang der er et eller andet, der truer. De gange, en beslutning har været lige om hjørnet, er folk kommet væltende for at være med. Eller hvis der er sket en ulykke, som f.eks. den på

Tre Mile Øen. Hvis der bliver udskrevet en folkeafstemning, hvad vi ikke kan udelukke, vil folk komme strømmende til.

Bolette: – Det er bare lidt ærgerligt, at folk først kommer til den tid. Jeg tror det er vigtigt, at vi ude i lokalgrupperne bliver lidt bedre til at opsøge folk – og tage godt imod dem. Man glemmer, at der står nogen uden for vinduet og kigger ind, som godt kunne tænke sig at være med, men ikke rigtig tør. Der er vi for langsomme til at gå ud og sige: "Hej, du må gerne komme ind og få en kop kaffe".

Tarjei: – I øjeblikket er det en lidt mat situation, som føles som et langdistanceløb. En hel masse mennesker står af løbet en kilometer før mål. Jeg taler ikke så meget om aktivisterne, men mere om politikerne og pressen, som vi er meget afhængige af. "Energispørgsmålet er ikke så aktuelt længere", hedder det. Og det smitter sgu af. Så hører folk ikke så meget om, hvad der foregår, og så tror de ikke, der sker noget. Jeg tror, vores modparter har lugtet lunt og fundet ud af, at det de gjorde forkert i starten netop var at råbe højt om, at nu skal vi have atomkraft. I dag har de fundet ud af, at de bare skal holde deres kæft og forberede atomkraftens indførelse i Danmark i al stilhed. Så kan de give den hele armen kort før det skal ske.

– Nu har vi talt om at overskride grænser af forskellig art. Hvordan står det til med at nedbryde det traditionelle kønsrollemønster i OOA? Er det stadig væk mændene, der står på talerstolen og kvinderne, der tager telefoner?

Bolette: – Nu er jeg så ung, at jeg ikke rigtig oplever, at jeg har brudt med en tidligere kvinderolle. Men jeg kan da se, at jeg i kraft af mit arbejde i OOA har lært, at jeg godt kan tale. Jeg er ikke kommet så langt, at jeg kan sige, at det ikke rører mig at rejse mig op og sige noget i større forsamlinger, men jeg tør da sige noget, når jeg føler, det er nødvendigt.

Tarjei: – Jeg har ofte oplevet, at de kvinder, der kommer ind i OOA har nogle andre problemer med at overskride andre grænser, end de fleste mænd har. Og hvis man ikke tager de problemer alvorligt, ender man med at undertrykke hinanden indbyrdes. Man er nødt til at gøre sig klart, at det er en større overskridelse og en længere proces for mange af kvinderne. Problemet er at give sig tid nok til at gøre noget ved det. Sommetider oplever jeg, vi ikke gør det godt nok, og nogle

har nok også følt, at vi mænd ikke støttede dem godt nok. Og så er vi alligevel endt i de gamle mønstre.

Bolette: – Man er jo ikke vant til, at der er nogen der lytter til en kvinde, som siger noget, der måske kunne have betydning. Det betyder, at man heller ikke anser sig selv for at være een, der kan gå ud og holde et foredrag. Og så længe man tror på, at man ikke ved nok om tingene, glemmer man også alt det, man ellers godt kunne huske hjemmefra. Og det tager lang tid at lære.

Anne: – Derfor er det også vigtigt at vide en masse.

Bolette: – Ja, som kvinde skal man næsten vide lidt mere.

"De gode ideer hænger der og lyser som røde lygter, og man ved, at hvis vi blot var nogle flere, kunne det lade sig gøre"

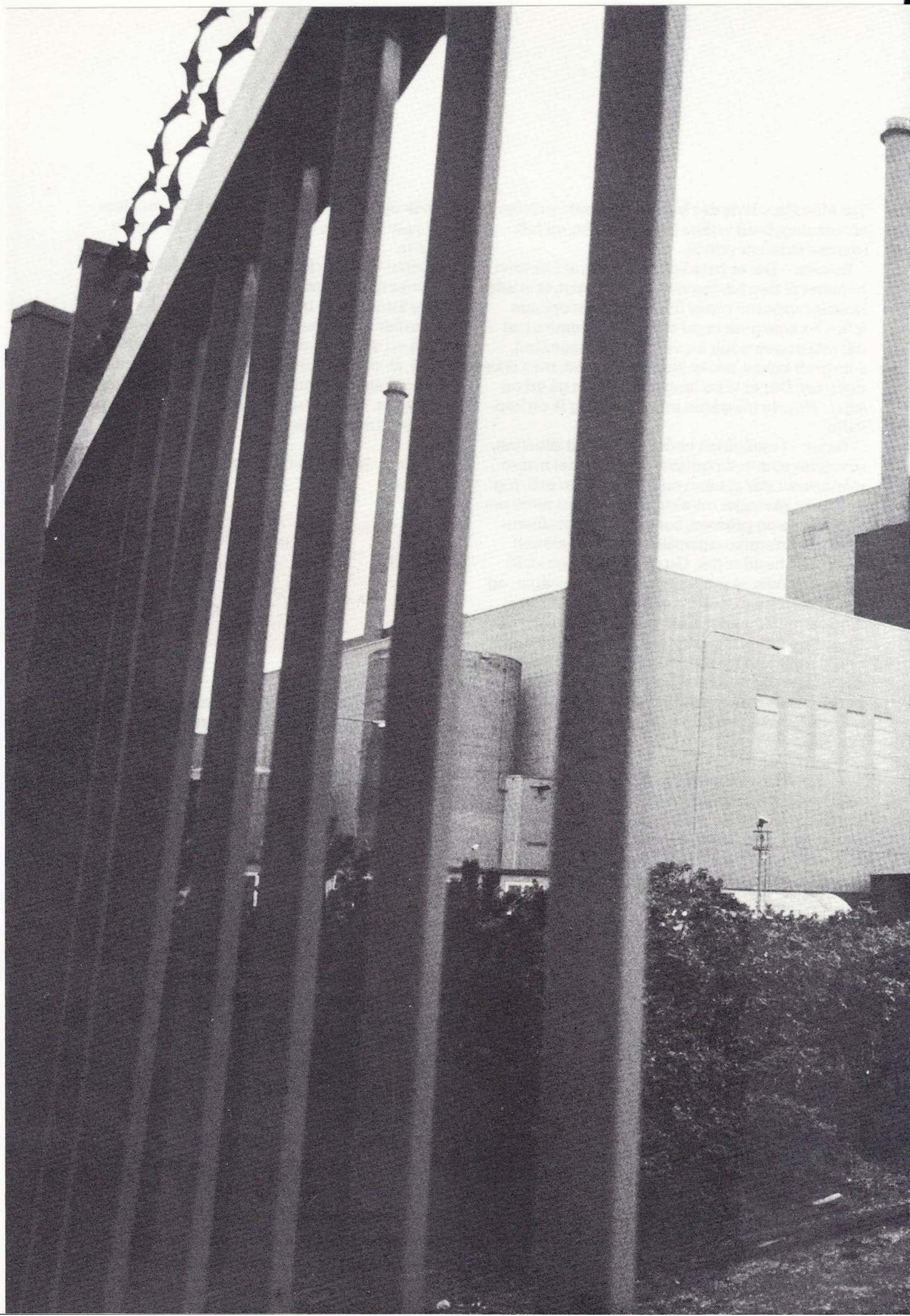
Poul: – Da jeg startede i OOA havde jeg aldrig spekuleret over, at det kunne være et problem, at der var nogle, der ikke sagde noget i en forsamling. At der måske var en to-tre stykker, der prægede hele debatten og tog alle beslutningerne. Men nu har jeg været ude for det så mange gange, at jeg tænker meget på det. Bortset fra de situationer, hvor der er stress på – så glipper det.

Bolette: – Vi er en generation, der skal lære, at det, man kan, er det, man tror man kan!

Tarjei: – Problemerne med kønsrollerne viser noget om, hvilke problemer, der er i befolkningen som helhed: Folk tror ofte, at det ikke kan nytte. Den samme grænse skal vi hver især overskride hos os selv. *Vi kan selv gøre noget!* Det er det, der er så vigtigt – og så svært. Og det er derfor, vi har lavet denne her fødselsdagskampagne: Vi vil vise, at nu har vi arbejdet med de her ting i ti år, og vi kan sgu godt! Vi har nået nogle resultater. Det kan nytte, og det vil vi gerne formidle videre. Det er måske også den bedste måde at mobilisere mennesker på – ikke bare til OOA, men også til andre ting. Det handler jo i høj grad også om alt muligt andet...

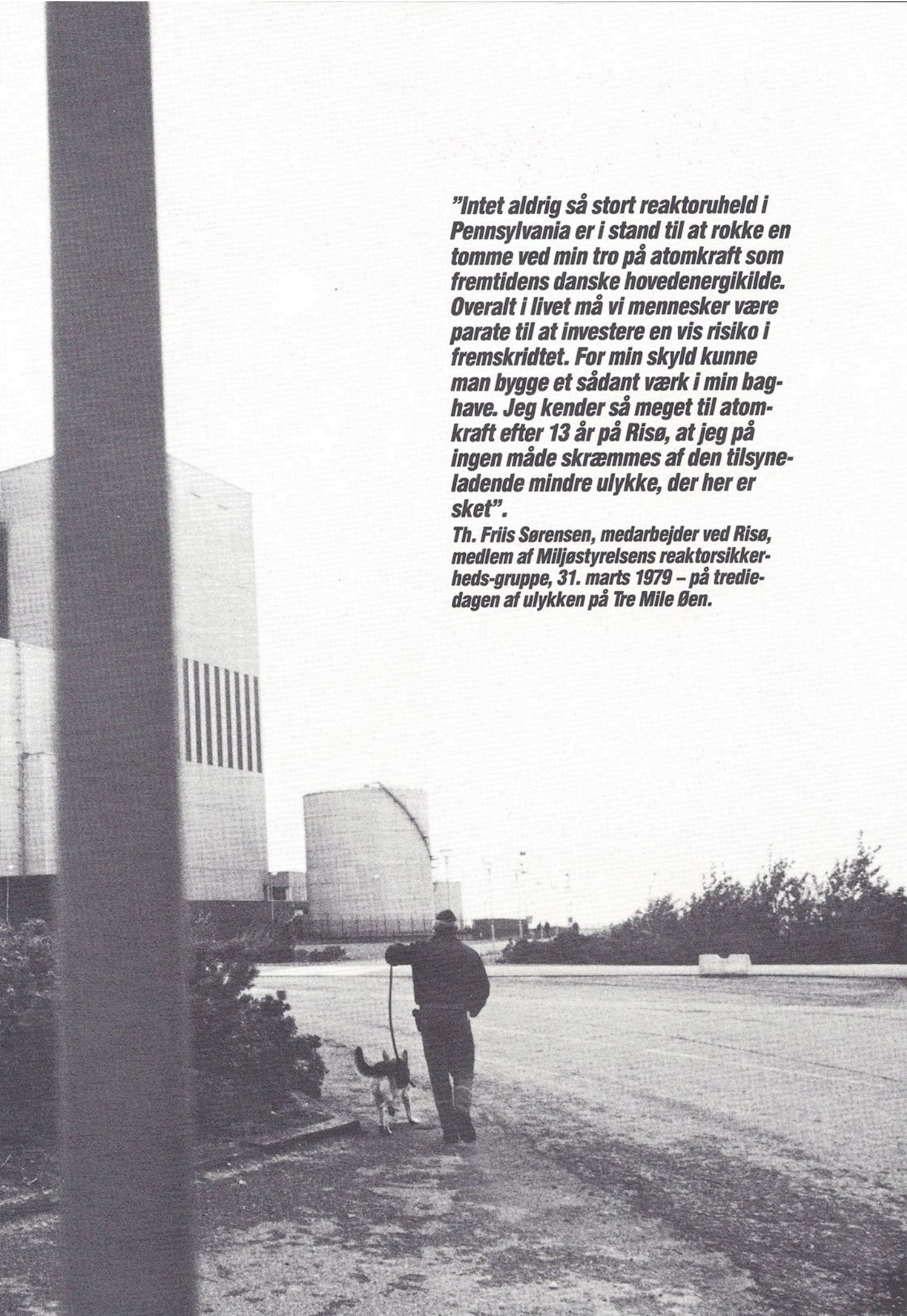
Bolette: – Ja, det handler om et bedre liv!

Annette Wiborg, journalist.

"Intet aldrig så stort reaktoruheld i Pennsylvania er i stand til at rokke en tomme ved min tro på atomkraft som fremtidens danske hovedenergikilde. Overalt i livet må vi mennesker være parate til at investere en vis risiko i fremskridtet. For min skyld kunne man bygge et sådant værk i min baghave. Jeg kender så meget til atomkraft efter 13 år på Risø, at jeg på ingen måde skræmmes af den tilsyneladende mindre ulykke, der her er sket".

Th. Friis Sørensen, medarbejder ved Risø, medlem af Miljøstyrelsens reaktorsikkerheds-gruppe, 31. marts 1979 – på tredjedagen af ulykken på Tre Mile Øen.

Tidlig morgen

Af Peter Poulsen

tænk på skyerne
tænk på luften
den krystalklare luft der fyldet et landskab
eller lyset en tidlig morgen
som rammer en by
så den lyner som en diaman
tænk på de menneskers rene stemmer
på stor afstand
på de elskende som vågner
i hinandens arme
tænk på pigen i toget til Langaa
med de blanke øjne
det yndige smil
og et lillebitte rødt strikketøj
imellem sine smalle hænder
tænk på fiskene
dybt nede i oceanernes mørke
eller fuglene højt på himlen
tænk på de durrende gule busser
som fragter håb skuffelse drømme
gennem byens tidlige gader
tænk på de duftende kaffebarer
med håndværksfolk drankere kattemødre
og umulige stævnemøder
tænk på månen
der blegnende drager bort
efter en nats betroelser kærtegn
og de talløse stjerners
blinkende glas
tænk på selve jordens bevægelse
træerne når de suser i blæsten
druernes sødme
lyden af regn
som falder på samme måde
overalt på kloden
og måske også på andre kloder
i andre verdner
tænk på musikken
der strømmer ud fra et åbent vindue
på gardinet
som blideligt blaffer
i tillid til at verden er
fredelig
god

10 års

Informationschef Per Andersen, ELSAM, vurderer atomkraft-debatten set med elværkernes øjne.

"Det er elværkernes opgave at producere og fordele elektricitet så godt, billigt og sikkert som muligt, inden for de rammer, som politikerne vedtager. Energipolitik – herunder eventuel indførelse af kernekraft – er noget, som politikerne alene tager sig af".

Frit efter fhv. energiminister Poul Nielson, m.fl. politikere.

Kernekraft har været et centralt emne i den offentlige debat i over 10 år. Mens den har stået på, har kraftværkerne og staten brugt et flere cifret millionbeløb på at undersøge problemer omkring denne særlige form for energiteknologi. Og endnu er vi ikke ved vejs ende.

Det er vist ikke sket tidligere herhjemme, at man har ofret så mange kræfter på et problem, der endnu ikke fysisk eksisterede i Danmark. Til sammenligning begyndte debatten om det danske naturgasprojekt egentlig først et par år efter, at det var vedtaget i folketinget og sat i gang af regeringen.

ELSAM – samarbejdsorganet for de syv jyske kraftværker – er ofte blevet nævnt i den løbende kernekraftdebat. Det har af mange

grunde været naturligt. ELSAM's teknikere og politiske ledelse kunne tidligt se økonomiske, miljø- og forsyningssikkerhedsmæssige fordele ved at indføre kernekraft i den danske elforsyning. I slutningen af 60'erne begyndte man at skaffe sig særlig kernekraftekspertise hos staben i lighed med, hvad der skete hos ELSAM's pendant ELKRAFT på Sjælland.

I 1972 begyndte man at opbygge en speciel kernekraftafdeling, som skulle projekttere, bygge og drive det første danske kernekraftværk. Med lidt held kunne dette og flere efterfølgende være taget i brug i 1979 og de følgende år og dermed sparet elforbrugere for en del af virkningen af de voldsomme prishop. Værkerne ville samtidig have reduceret vores kulimport og dermed kulafbrænding med millioner af tons om året. Alt dette forstod svenskerne, som i dag producerer el til København.

Men sådan skulle det ikke være her.

Værkerne ville have sparet os for det udslip af kuldioxyd, kvælstofoxider og kultveilte, som opstår ved alle former for forbrænding, og der ville have været mange 100.000 tons flyveaske/slagger mindre at komme af med. Alt dette har svenskerne, som gennemførte deres kernekraftprogram, nydt godt af. Dertil kommer, at de fremstiller elektriciteten til en pris, der kun udgør en trediedel af den danske elproduktionspris. Men sådan skulle det ikke være herhjemme. I slutningen af 70'erne var tværtimod en hel del

om atom

debat

Af Per Andersen

af de teknikere, som oprindeligt var ansat i ELSAM's kernekraftafdeling, blevet sat i gang med at ombygge oliefyrede kraftværkskedler til kulfyring.

Hvad man ikke havde taget i betragtning fra starten var olieforbrugs-krisen i 1973 og den dermed stærkt voksende interesse for energispørgsmål i befolkningen og blandt politikerne. Kernekraft, som var en god løsning på energiproblemer i 32 industrialiserede lande i verden, havde ikke mange chancer i den hjemlige debat.

En debat, der blev præget af store forståelsesproblemer og dermed tillidskløfter. En debat, hvor neutrale ord skiftede indhold og betydning. Modstanderne sluttede sig sammen i Organisationen til Oplysning om Atomkraft – tilhængerne dannede Reel Energi Oplysning. En debatør, som sagde kernekraft, blev lynhurtigt rubriceret som tilhænger, mens den, der sagde atomkraft, fik modstanderstempel.

Kraftværkerne kan i dag konstatere, at prognoserne fra 1972 ikke holdt. Fra perioden der er gået, kan der nævnes følgende punkter:

- Efter en halvtredsårs periode med regelmæssig stigning i elforbruget på 7-9 pct. om året, er stigningstakten nu reduceret til 3-4 pct. i Jylland-Fyn.
- Regeringens og folketingets fortsatte udsættelse af et ja/nej til kernekraft har gjort det nødvendigt at arbejde med to forskellige udbyg-

ningsplaner: én med og én uden kernekraft.

- Det første kernekraftværk blev taget i brug i 1956. I dag er der over 300 i drift, og 200 er under bygning. Tilsammen har de været i drift i næsten 3000 driftsår. På intet tidspunkt har der været ulykker eller udslip i det hele taget, der har medført skadelig stråling siden 1956.

- Uheldet på Tre-Mile-Øen i 1979 viste, at selv om et kernekraftværks sikkerhedssystemer direkte mishandles, sker der ingen skadelige udslip til naboerne.

- Omstillingen fra olie- til kulfyring på de danske kraftværker har reduceret svovlforureningen ganske væsentligt. Selv om elproduktionen er forøget, er udslippet af svovldioxid mere end halveret på de sidste 6-7 år.

- ELSAM's teknikere venter, at elforbruget vil stige 3-4 pct. årligt i de kommende 7-8 år. Teknikerne véd, at elektricitet vil være den eneste løsning på en økonomisk, rimelig opvarmningsmåde til de mange mennesker, der ikke bor i de områder, som nyder godt af kraftvarme og naturgas. Teknikerne véd også, at elektricitet herhjemme er den hårdest beskattede energiform overhovedet. Elsystemet er udbygget. Hvert eneste hjem forsynes. Hvis samfundet/politikerne vil drage fordel af dette gode, vil elforbruget formentlig stige stærkere, end det der er forudsat i prognoserne.

Per Andersen, redaktør, leder af ELSAM's presse- og informationsafdeling.

kerkraft

I hovedet på en gammel aktivist

Af Jørgen Steen Nielsen

Man skulle tro, at 10 års deltagelse var nok til at give et overblik over, hvad der rører sig i og omkring anti-atomkraft-bevægelsen. Men det er tydeligvis ikke tilfældet.

Her er et indblik i lidt af det, der rører sig i hovedet på én gammel aktivist.

Om græsrydning i Ishøj

Dér kom vi, 4.000 trætte mennesker på march ad landevejen fra Stevns til Christiansborg for at protestere mod atomkraften. Det var en sen august-eftermiddag i 1978. Alle var vi opslugt af nogle helt nære problemer: Sult, træthed og vabler.

Dagens endestation var en ukendt græsmark et sted i Ishøj – en mark vi i de sidste timer havde fantaseret om at kaste os omkuld på.

Men da marchen omsider drejede af fra landevejen, opdagede vi, at hele den store plads var dækket af et tykt lag gult, knastørt græs – en oplagt brandfare, når folk faldt om og begyndte at tænde cigaretter. Det forlød, at marchens fortrop havde forsøgt at få de lokale myndigheder til at rydde pladsen, men de var blevet afvist af den ene kommunale instans efter den anden.

"Så må vi løse problemet selv", ræsonnerede vi. Og efter en kort rådslagning tog 4000 udmattede, vabelplagede og hundesultne marchdeltagere opstilling i 10 lange rækker. Og mens et spillemandsorkester spillede "Marken er mejet", blev græsset revet sammen pr. håndkraft. Fra folkene i 1. række til dem i 2. række, fra 2. række til 3. række osv.

Efter 7 minutters intensivt arbejde, hvor luften

var tyk af græsstøv, var pladsen ryddet. Problemet var løst, og med den kæmpemæssige græsbuske midt på pladsen havde vi tilmed skabt en ideel tumleplads for børnene – et lille stykke af vores egen modkultur midt i Ishøjs betonørken.

Sådan har det været hele vejen igennem. De sidste 10 års kamp mod atomkraft i Danmark har været som hundredevis af græsrydningsaktioner i Ishøj. Overalt i landet og den ene gang efter den anden har mennesker fundet sammen og i kraft af den fælles styrke været i stand til at tage kampen op mod nogle forhindringer på vej mod målet: At holde Danmark atomkraftfrit. Vi har overskredet vore egne grænser og løftet hinanden ud af vrangforestillingen om, at tilværelsen skal fjernstyres af teknokrater og økonomiske interesser. I selve handlingen, i oplevelsen af sammenholdet og indflydelsen har vi fået styrket troen på, at det nytter noget, at det kan lade sig gøre.

Om hverken at være ude eller inde

På et tidspunkt overvejede nogen af os at få det trykt på vores visitkort: "Pseudomarxistisk skrålhals", "politisk plattenslager". Det var de første prædikater, der blev hæftet på OOA-repræsentanter af den atomkraftbegeistrede del af pressen. Siden er listen af titler vokset. En daværende rektor for Københavns Universitet og nuværende formand for Energirådet karakteriserede på et tidspunkt modstanderne som "hjemmefødere, barfodsgængere og brøndkarsespisere", mens en repræsentant for et af vore store fagforbund kaldte os "pædagoger med hængebryster" uden smålig skelen til eventuelle kønsforskelle. Talrige gange er vi blevet udråbt som "kommunister", og en vis tilhænger-organisation har mere end antydnet, at der er "terrorister" i OOA's rækker.

Ovenstående eksempler er nogle af de mere

primitive forsøg på at uskadeliggøre atomkraftmodstanden ved hjælp af det, der i sociologisk sprogbrug kaldes *uddefinering*. Det vil sige, at man fra det etablerede systems side søger at isolere grupper eller personer, der arbejder for synspunkter, som afviger fra det officielle. Ved at latterliggøre, kriminalisere eller på anden måde mistænkeliggøre den pågældende gruppe, søger man at opnå, at den ikke tages seriøst af den brede offentlighed, derfor ikke kommer nogen vegne med sine synspunkter og til sidst lammes og opgiver ævred.

Af tilslutningen til OOA at dømme er den primitive uddefinierungsstrategi ikke lykkedes i nævneværdigt omfang. Den lidt mere avancerede variant praktiseres af de offentlige myndigheder og flere tilhængerpartier i folketinget, og går ud på simpelthen at holde atomkraftmodstanderne ude af "det gode selskab". Dvs. at opfatte f.eks. OOA som ikke-eksisterende. Efter 10 års arbejde og efter at have produceret tusindvis af sider, som skulle kunne dokumentere OOA's seriøsitet og viden, er situationen således stadig den, at vi oftest må slås hårdt for at få lov til at deltage i konferencer og høringer om energiplanlægning, som energiministeriet afholder. Mens der i miljøministeriet synes at være skabt en vis åbning og interesse for dialog, så er energiministeriet tilsyneladende stadig domineret af de samme forstenede hjerner som i 1974.

Og vi må nok konstatere, at vores og - ikke mindst - andres bestræbelser på at fremme en alternativ energiplanlægning stadig ikke har ført til noget egentligt "gennembrud" overfor energiministeriet og regeringen. Landets afgjort dygtigste energiplanlægger-team holdes stadig ude i kulden.

Samtidig med at uddefinierungs-strategien anvendes, så oplever vi også eksempler på det modsatte - det som kaldes *inddefinering*. Denne strategi kan omfatte bestræbelser på at opsuge eller omklamre modstanderne og derigennem langsomt gøre dem "stue-rene", tandløse og - til slut - understøttere af den officielle holdning. Sådanne tendenser kan måske spores i Barsebäck-debatten, hvor vi har brugt oceaner af kræfter - og penge - på at udarbejde notater, rapporter og dokumenter til myndigheder, udvalg og kommissioner, som var interesserede i vore synspunkter, men som, når det kom til stykket, ikke var interesserede i at drage konklusioner eller tage konsekvensen. I dag er situationen den, at vi møder Barsebäck-modstandere højt op i central-

administrationen og i de fleste partier - vi omklamres af enighed og roses ovenikøbet for vores utrættelige indsats - men vi kan ikke få de samme personer eller instanser til aktivt at søge værket lukket. Nogle gange kan man synes, at det er sværere at kæmpe for nedlægning af Barsebäck-værket i dag, hvor alle erklærer værket fejlplaceret, end i de første år, hvor vore argumenter blev kategorisk afvist af myndigheder og regering. Vi mærker, hvor vanskeligt det er at stritte imod virkningerne af den "repressive tolerance".

Det som er OOA's svære opgave - og opgaven for alle bevægelser, der arbejder for at ændre den officielle politik på bestemte områder - er at balancere på en line, som er usynlig. Bevægelsen skal hele tiden sørge for hverken at være "ude" eller "inde". Den skal vise en sådan grad af seriøsitet, ansvarlighed og ekspertise, at offentlighed, medier og beslutningstagere føler det rimeligt at lytte til dens synspunkter. Ét vigtigt element er her at levere alternativer til den politik, man kritiserer - for OOA's vedkommende alternative energiplaner. Og *samtidig* skal bevægelsen holde sig fri af omklamring og indlemmelsesforsøg fra modpartens side. Dvs. at undgå at blive kvalt eller pacificeret af sympatierklæringer og skulderklap, der gives uden at være ledsaget af politisk handling. Samt undgå at bruge alle sine ressourcer på at påvirke kommissioner og udvalg, selv om man kan blive nok så fristet, når døren, man har banket på i årevis, endelig åbnes på klem og systemet siger: "Træd nærmere, kom ind i varmen".

„Vi har overskredet vores egne grænser og løftet hinanden ud af vrangforestillingen om, at tilværelsen skal fjernstyres af teknokrater og økonomiske interesser“

Det vanskeligste er, at grænserne er flydende - linen, vi balancerer på, flytter sig ustandselig. Hvad der var "ekstremistisk" for 10 år siden, er officiel politik i dag. Hvad der var provokerende og tankevækkende aktionsformer i 1974 er rygmarvsøvelser uden medieinteresse i 1984.

Vi skal både holde balancen og bevæge os frem ad linen.

*"Det drejer sig om
folkets styre, direkte,
uden omsvøb og alt for
mange mellemænd".*

*Henrik Sidenius ved atomkraftmarchen fra Stevns til København,
august 1978.*

Om de daglige prøvelser

Telefonen ringer. Det er en fyr fra Madrid, der på en blanding af spansk og engelsk prøver at bestille solmærker til bevægelsen i Spanien: 200 nålemærker på catalansk, 200 på spansk, 100 på baskisk... Bestillingen kradses ned på en lap papir og lægges i kassen til Finn. Han kommer i eftermiddag for at ekspedere pakker til udlandet.

Klokken er kvart over et. Vi skulle have startet mødet i aktualitetsgruppen for et kvarter siden, men der sker hele tiden noget. Nu er det Anne, der prøver at lave aftaler med lokalgruppen i Ringsted om program for weekendens varmeplan-seminar. Jan lytter med og prøver med fagter og øjenrullen at give sine kommentarer. Folkene i Ringsted er nye, og vores forestillinger om seminarets forløb stemmer ikke helt overens.

Klokken halv to er det lykkedes at samle alle. Der er hundredesytten ting at snakke om, og vi har én time, for Anne skal til et andet møde, og Jesper skal til tandlægen. Det vigtigste er pressemeddelelsen: Miljøstyrelsen har i formiddags meddelt, at man vil fastholde sikkerhedszonerne omkring de sjællandske atomkraftplaceringer, og det er oplagt, at vi skal reagere på det. Hvis journalisterne skal nå at behandle en pressemeddelelse fra os, er vi i sidste øjeblik. Diskussionen følger det vante mønster: Vore argumenter er rimeligt klare, og dispositionen giver sig selv, men nogen skal jo skrive teksten...

Else banker på døren og siger, at vi skal huske at snakke om rengøring – det er faktisk vores tur.

Henning bliver lidt mere grå i ansigtet. Han er stresset, men det er mere end det. Jeg kan se, at der er noget i vejen, og jeg ved, at vi ikke når at få snakket om det.

Pressemeddelelsen: På den sædvanlige forsigtige måde – som katten om den varme grød – ender vi med den sædvanlige rollefordeling: Anne aflyser sit møde kl. halv tre og laver et tekstudkast. Preben og jeg påtager os at kommentere, rette og trykke det. Henning og Nina begynder at lave kuverter, og så håber vi, at Finn kan overtales til at cykle rundt til redaktionerne, når han kommer om et par timer. Klokken er kvart over to, og vi dropper resten af punkterne. Også rengøringen.

Klokken halv fire er vi ved at gå i hårdknude med teksten. Vi er uenige om nogle taktiske detaljer, og mens vi prøver at finde den rigtige formulering, står Henning udenfor glasdøren og råber, at vi ikke har tid.

Først en time efter cykler Finn afsted. Vi ved næsten på forhånd, at det bliver en fuser denne gang. Teksten er ikke spændende nok, og journalisterne er sikkert allerede på vej ned i kantinerne.

Fem minutters pause med en øl. Endnu en fødsel er overstået, selv om der var nogle overilede udladninger undervejs. Det er vi nødt til at få snakket om ved lejlighed.

Og så er det bare om at få gjort de ting, som dagen skulle være brugt til, hvis ikke miljøstyrelsen

Jeg mærker på den nervøse uro i maven, at det her ender som så ofte før. Det er lige så godt at få det overstået først som sidst – telefonnummeret kan jeg dreje med bind for øjnene: "Dav du, det er mig.... Jeg kan ikke nå at komme hjem og spise. Der er så pokkers meget herinde.... Ja, du ved, det er de fjolser i miljøstyrelsen, der gør livet surt for os.... Okay.... Jeg elsker dig. Farvel".

Idet jeg hører klikket i den anden ende af ledningen, kommer Morten brasende ind ad døren: "De har vundet, de har vundet! Der skal ikke bygges noget oparbejdningsanlæg i Gorleben. For mange tekniske problemer, for megen uro i befolkningen. Gi' mig en øl!"

”Folkebevægelse. Folk i bevægelse. Det er jo det, det hele handler om, og det er ikke nogen banalitet at huske på”

En dag ud af 3650 i kampen mod atomkraft. Bestemt ikke den bedste, men sågu heller ikke den værste. Arbejdet i græsrodsbevægelsen er ikke som livet i Utopia. Vi afspejler samfundet omkring os. Og vi har stadig meget at lære.

Om at være i bevægelse

Man siger det så tit, at man til slut glemmer, hvad det egentlig betyder: *Folkebevægelse*. Folk i bevægelse. Det er jo det, det hele handler om, og det er ikke nogen banalitet at huske på det.

Lad os se på, hvorhen vi er nået i vores fælles linedans: Danmark er blevet holdt fri for atomkraft i 10 år, regnet fra det første beslutningsforsøg. Væksten i energiforbrug er blevet bremset – dels på grund af krise, men også i høj grad som følge af

tekniske energibesparelser. De vedvarende energikilder er ved at blive synlige i landskabet, omend vore krav og forventninger langt fra er indfriet. Naturgassen har vi fået i land, men den bruges overvejende forkert i den officielle varmeplanlægning. Miljøkravene til kulanvendelse er blevet skærpede, men ikke nok, og selve kulforbrugets omfang er langt større, end det behøver at være.

Der er altså et godt stykke vej igen, før målene i OOA's formålsparagraf er nået, men på ét punkt – det mest centrale – har vi faktisk *næsten* vundet: Atomkraften betragtes af de fleste "observatører" og "informerende kilder" som en død sild, og meningsmålinger viser en mere markant folkelig modstand end nogensinde. Industrirådet har erklæret atomkraften uaktuel, og den blev overhovedet ikke nævnt i regeringens åbningstale i folketinget den 4. oktober (vi er godt nok blevet advaret om, at regeringen måske alligevel vil forsøge at få en beslutning igennem i foråret 1984, så vi skal ikke glæde os for tidligt. Se "Om ulven der måske alligevel kommer" nedenfor).

Fornemmelsen af sejr er så udbredt, at aviserne knap nok gider at skrive om sagen mere, og tilgangen af nye aktivister og lokalgrupper til OOA er også temmelig begrænset.

”Når det kommer til stykket, er det vigtigste måske ikke selve målet, men snarere det at være på vej mod et mål. I bevægelse”

Problemet er jo lige netop, at folk oplever, at vi *næsten* har vundet. Vi har vundet så meget, at mange finder det unødvendigt at slå aktivt, men vi har ikke vundet *nok* til, at det er berettiget at nedlægge OOA. Situationen kan opfattes som led i en tilhængerstrategi, der går ud på at køre den aktive modstand træt. Den kan også opfattes som et eksempel på, at magthaverne nok kan besejres, men sjældent går med til at erkende det og tabe prestige i fuld offentlighed. Endelig kan situationen opfattes som udtryk for, at der simpelthen ikke længere er tilstrækkelig mange personer tilbage i centraladministrationen, regeringspartierne eller andre steder, som synes, det er umagen værd at blive ved at slå for atomkraft.

Reelt er der formentlig tale om alle tre ting på én gang.

For OOA er spørgsmålet, hvordan vi undgår at blive ofre for denne situation, hvordan vi afværger afmatning, tomgang og forstening i arbejdet? Kort sagt, hvordan vi fortsat holder *folk* – herunder os selv – i *bevægelse*?

Jeg har en fornemmelse af, at man aldrig får det *helt*, som man gerne vil. Og det er nok godt det samme, for det ville formentlig være ensbetydende med åndelig og samfundsmæssig stilstand og død. Når det kommer til stykket, er det vigtigste måske ikke selve målet, men snarere det at være *på vej* mod et mål. I bevægelse.

For mig selv – for nu ikke at lægge andre ordene i munden – har deltagelsen i OOA bl.a. haft sammenhæng med et håb om at kunne gøre demokratiet mere demokratisk, at fremme et "folkets styre, direkte, uden omsvøb og altfor mange mellemænd", som Henrik Sidenius sagde i sin tale på atommarchen fra Stevn til København i 1978. Det vil sige et arbejde, der som ét aspekt har sigtet på at blotlægge nogle skjulte magtstrukturer, mindske folks autoritetstro, fremme selvtilid og sammenhold og komme afmagt, fremmedgjorthed og egoisme til livs.

Dette udgangspunkt har vel i høj grad sin oprindelse i situationen sidst i 1960'erne, hvor mange oplevede, at dørene åbnede sig, og demokratiet faktisk syntes at udvide sig. Og udgangspunktet og optimismen har været fælles for en masse mennesker, der i de forløbne år har lagt deres kræfter i ikke bare energibevægelsen, men også miljøbevægelsen, kvindebevægelsen m.m.

Men mens vi i alt fald i OOA hele tiden har fundet det muligt at fastholde optimismen – fordi vi faktisk *har* haft held med vore bestræbelser på mange punkter – så har forholdene omkring os langsomt ændret sig. "Ånden fra 68" er mange steder ved at blive erstattet af pessimisme, afmagt og sine steder desperation. Højkonjunktur er afløst af depression, forringelse af levevilkårene – dørene der lukker sig. Og mens vores slagord har været – og stadig er – "Det kan nytte", så siger 80'ernes ungdomsbevægelser: "Du har ikke en chance – brug den" eller "No future" – ingen fremtid.

Det er i lyset af denne forandrede situation i vore omgivelser, at vi som *enkeltpersoner* med fælles baggrund i OOA skal tænke over, hvad vi skal og kan bruge os selv til fremover, hvad enten det bliver i det fortsatte OOA-arbejde eller andre steder.

Den "opdragelse" vi har været igennem i OOA, har givet en masse erfaringer, samarbejdsevne og tro på, at man kan få tingene til at lykkes. En sådan ballast giver gode forudsætninger for overlevelse og sågar for karriere og personlig vinding i det sociale udskillelsesløb, som tager fart i dagens Danmark. Det er således ikke løgn, at det at have været aktivist i OOA i dag kan bruges som en anbefaling.

"Den opdragelse, vi har været igennem i OOA, har givet en masse erfaringer, samarbejdsevne og tro på, at man kan få tingene til at lykkes"

Men hvis *det* bliver vores private og eneste måde at forvalte erfaringerne på, så har vi lært alt for lidt.

Det, som må være vores egentlige ansvar, er at viderebringe det livssyn og den tro på, at det nytter, som vi har "pådraget" os i bevægelsesarbejdet. Lige så lidt som andre har jeg en plan for, hvordan vi igen skal få demokratiet til at udvide sig, men jeg – vi – ved, at utrolig meget kan lykkes, hvis folk står sammen. Og *den* erfaring er der mere end nogensinde brug for i dag, uanset om man fortsætter arbejdet i OOA, i en anden bevægelse eller i det private, og uanset hvilken strategi der lægges for dagen. Angsten og desperationen kan ikke i længden drive værket. Det kan kun håbet.

Om ulven der måske alligevel kommer

En gang nåede vi ligefrem at købe champagne – og drikke den – fordi vi havde fået nys om, at den danske regering var klar til at kræve Barsebäck lukket. Vi troede, at *den* sejr var hjemme. Men vi tog fejl.

I dag kan det se ud som om, at vi har vundet i spørgsmålet om dansk atomkraft. Men vi kan meget vel tage fejl igen. For selv om befolkningsflertallet er imod, så er der lige nu flere tegn på, at Schlüter-regeringen vil gå imod alle odds og prøve at få en beslutning igennem folketinget i

løbet af foråret.

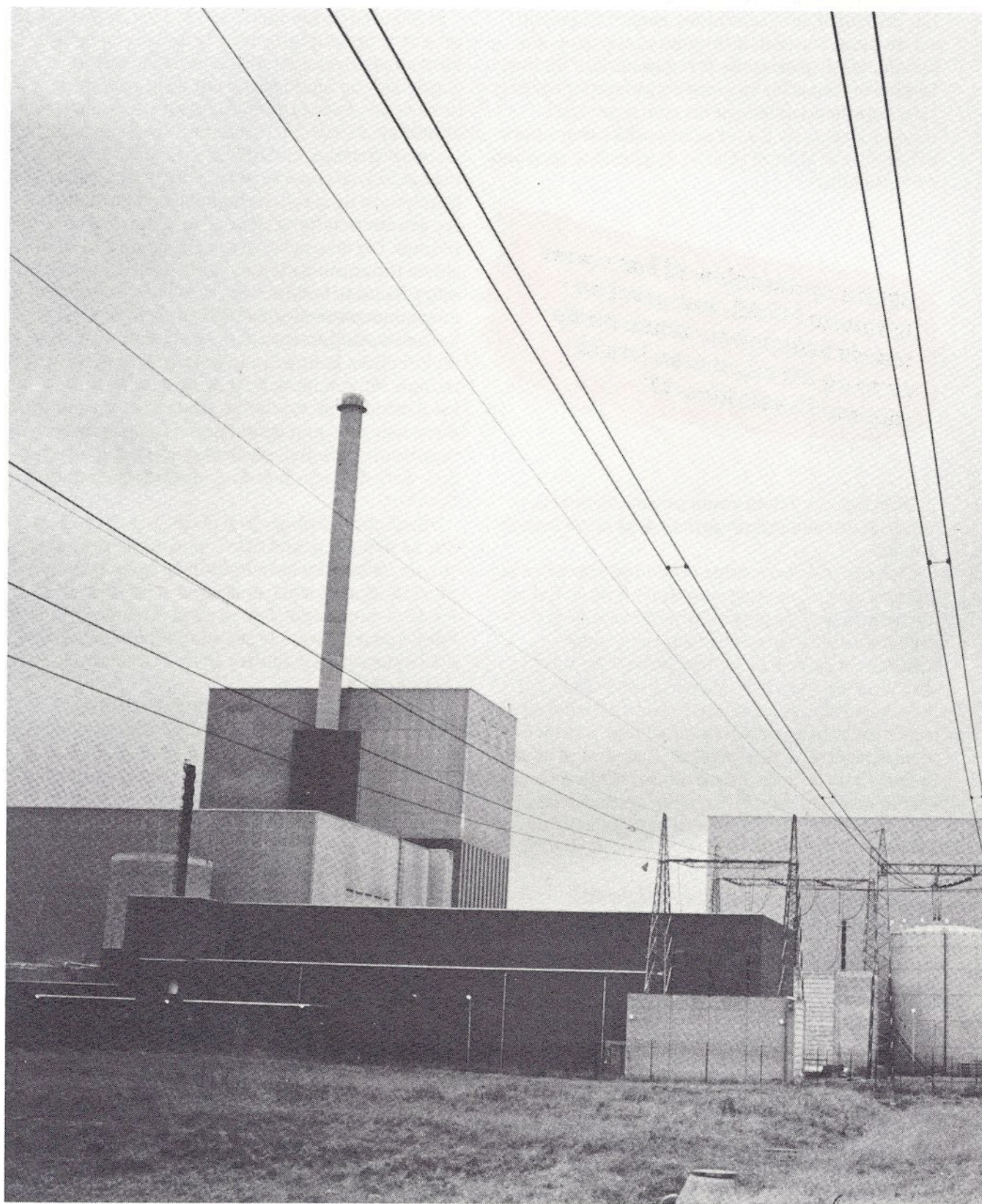
I januar vil miljøministeren således fremlægge en forsursredegørelse, der beskriver hvilke alvorlige miljøskader, der følger af et fortsat stærkt kul- og olieforbrug. Og da *regeringens* eneste alternativ til en kulbaseret elforsyning er atomkraft, så står der "atomkraft" mellem linierne i forsursredegørelsen. Når *det* budskab er trængt ind, vil regeringen så i det tidlige forår fremlægge de hidtil mest omfattende redegørelser om atomkraftens affalds- og sikkerhedsproblemer. Og man må regne med, at i alt fald den sidste redegørelse finder problemerne overskuelige. Således forlyder det, at embedsmændene i energiministeriet for øjeblikket slås for at få sikkerhedsredegørelsen til at konkludere, at store ulykker ikke længere kan betragtes som fysisk mulige. Miljøministeriet menes at stritte imod, fordi grundlaget for denne påstand er om muligt mere usikkert, end grundlaget for Rasmussen-rapporten, som man på tilsvarende måde brugte og – viste det sig – brændte fingrene på for nogle år siden.

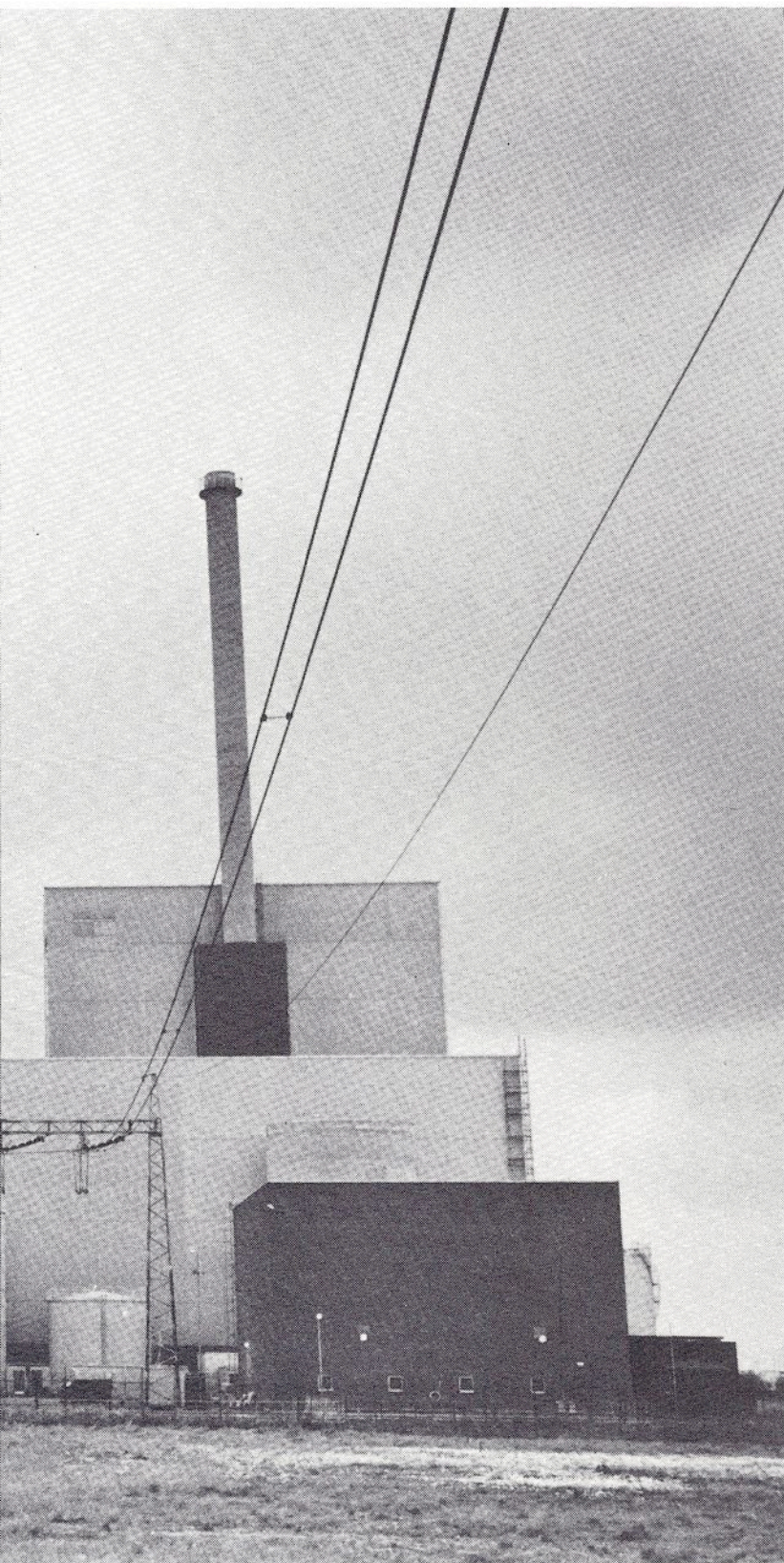
Men Schlüter plejer jo at få det, som han vil, så der er al mulig grund til at frygte nogle redegørelser, der frikender atomkraften og giver regeringen mulighed for at fremlægge et beslutningsforslag i folketinget. Og her skal vi huske, at vi for første gang i mange år står med en regering, der *ikke* synes at være internt splittet i atomkraft-spørgsmålet.

Så når vi vågner op efter glædesfest og fødselsdag i begyndelsen af februar, må vi regne med, at helvede kan bryde løs igen. Og *så* er det alvor. For alt det vi fejrer lige nu, og alt det vi glæder os over – 10 års fremgangsrigt arbejde – er jo kun noget værd, hvis vi også klarer en eventuel sidste styrkeprøve.

Måske er de champagne-propper, som springer på 10 årsdagen, et signal til alle, som har været med i tidens løb, om at samles igen. For måske kommer ulven.

Jørgen Steen Nielsen, biolog, aktivist på OOA's landssekretariat siden 1974.

jeg går ind for
træer med blade på
søer med fisk i
jord med næring i
bøger med visdom i
børn med hud og negle og tanker

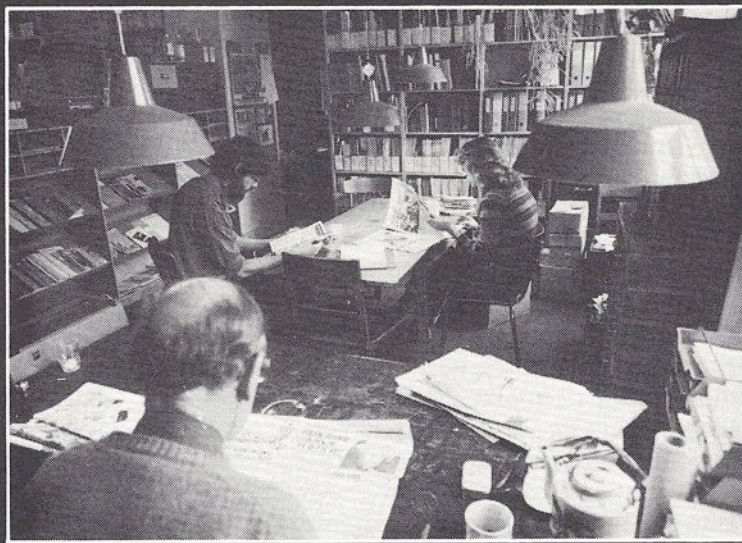
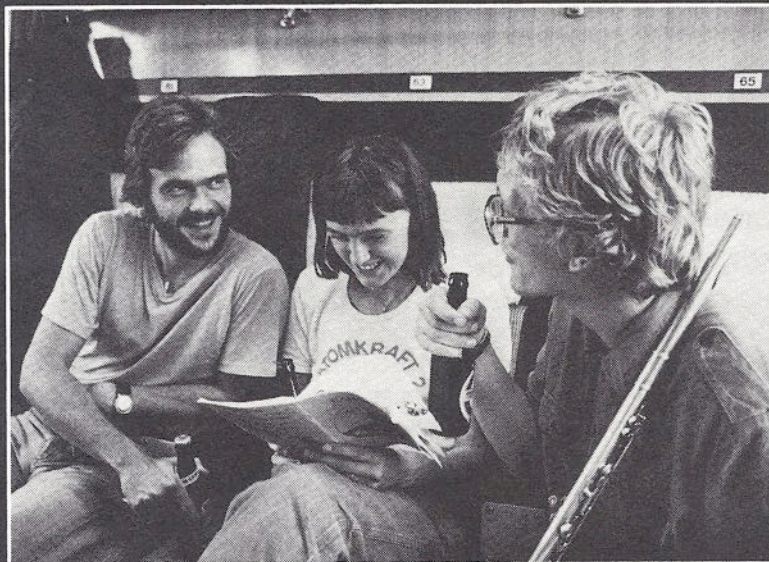
krummer med brød i
håndtryk med varme i
vin med smag i
sten med årtusinders vidtåbne stilhed i

sange med styrke
natur med natur i
atomer med kerner
som ikke skal spaltes
og sammensmeltes
i lufttomme rum
mens bjergene venter
og generne ændres
og børnene løber
forskræmte forgæves
fra hus til hus

natur med natur i
natur uden unatur
alvor med leg i
huse med fred i
fremtid med liv i'
og liv med fremtid.

Af Marianne Koluda

Jeg skal ikke være for utålmodige...

Redigeret af Tarjei Haaland, Jørgen Steen Nielsen og Lena Warrer.

Få videnskabsmænd i Danmark har i de forløbne ti år engageret sig så stærkt i atomkraft-debatten som atomfysikeren, professor Ove Nathan, der er rektor for Københavns Universitet. "Atomkraft?" har talt med ham om stivheden i systemet, forskernes angst for at engagere sig i debatten og græsroddernes grund og rolle.

Ove Nathan har siddet i Atomenergikommis-sionen, deltaget i talløse debatter, presset på for at få Barsebäck-værket lukket og ytret sine stærke betænkeligheder ved atomkraftens samfunds-mæssige problemer. Og gennem de ti år har han bevæget sig fra at være tilhænger til at være kritiker af atomkraft i Danmark.

Men i OOA's første leveår kunne man til møder og konferencer finde Ove Nathan som en af de solide repræsentanter for den etablerede mening om atomkraft, og han oplevede dengang OOA "som irriterende, fordi det jo var Atomenergikom-missionens opgave at stå for oplysning om atom-kraft herhjemme".

- Har opfattelsen i de etablerede kredse ændret sig i de forløbne 10 år?

"Den kreds af mennesker, som i dag kører energi-beslutningerne igennem, er stort set ikke ændret siden dengang. Desværre er det nok sådan, at når folk i en årrække har været gearret ind på en bestemt tankegang, er det svært at ændre den. Jeg tror, at der skal et generations-skifte til i såvel styrelserne som ministeriet, før nye

holdninger trænger igennem. Det gælder i øvrigt også i den videnskabelige verden, at visse "skolers" synspunkter lever lige så længe, som de pågældende er under pensionsalderen".

- Meget få forskere har i de sidste 10 år blandet sig i energidebatten. Hvorfor har så få engageret sig i denne diskussion?

"Jeg tror, det er en kæde af ting, som forhindrer dem. For det første føles det uvant og ubehageligt for forskere, hvis de forlader deres trygge fore-læsnings- eller laboratoriemiljø og pludselig oplever at være ude i en bølgende menneske-masse, hvor deres stemme egentlig ikke er mere værd end andres. Folk bliver mere og mere speci-aliserede og stadig mere bange for at tage ting op til en selvstændig behandling og er ikke vant til at få spørgsmål fra uventet kant.

En anden side af sagen er angsten for at gøre noget, som opfattes odiøst af kolleger. Måske kan de nok hjemme over aftenkaffen udtrykke sym-pati over for fredsaktivister og græsrodsbevægel-ser, men hvis der kommer en kollega og siger: Vil du virkelig tage stilling til de her OOA-ere, som siger så åndssvage ting om plutonium og reaktor-sikkerhed, der er fuldstændig uvidenskabelige? - Ja, så bliver folk skræmte og siger: Nej, altså - og forsøger at lægge luft imellem, fordi de er bange for at blive taget til indtægt for noget, der opfattes som "religiøst". Ræset i den videnskabelige ver-den bliver stadig stærkere, og folk føler derfor, at deres position kunne blive svækket, hvis de engagerer sig.

Desuden er det vel også sådan, at mange inden for de naturvidenskabelige fag har den samme grundindstilling som dem, der bliver teknikere og ingeniører, og som får et job i industrien. Dem

føler de et åndeligt slægtskab med og er lidt bekymrede ved pludselig at skulle tage stilling til noget, som måske kunne opfattes som "industri-fjendtligt".

Endelig er der en række psykologiske forhold, som gør, at specielt naturvidenskabsmændene holder sig langt væk fra sådanne ting. En gang imellem ytrer én sig, og vedkommende mærker på reaktionen fra kollegerne, at det er noget odiøst, han har gjort eller måske bliver han opfattet som "presseliderlig", der gerne vil i aviserne".

- Har græsrodsbevægelserne været for pæne og for forsigtige? Skulle vi have sagt til forskerne: I skal gå i dialog med os?

"Ja, det synes jeg, at I tit har været. Selvfølgelig har I haft nok at se til, når I har rejst spørgsmål om de mere tekniske ting, men jeg synes nok, at I undertiden har koncentreret jer om overfladen og ikke taget hårdt nok hul på debatten om grundholdningerne til disse ting hos forskerne og teknikerne.

Jeg kommer til at tænke på en bog, som jeg har læst fornylig, og som hedder "Betrayers of the truth". Den handler ikke spor om atomkraft, men om hvorledes den videnskabelige verden - specielt i USA - reagerer, når nogen laver fup og snyder. Det er meget interessant, fordi det fortæller noget om dette med at tro på autoritet, hvor lidt der tilsyneladende bliver checket, og hvor meget der slipper igennem systemet. Sådan noget er mere interessant. Forskere giver tit indtryk af at fungere objektivt og upåvirkede af følelser. Men det er jo ikke sandheden. I må ikke acceptere at blive sat i bås som okkultister og religiøse. Og I må ikke acceptere, at jeres modparter tager patent på den kølige fornuft. I virkeligheden burde man bore i, hvorfor folk med fornuft kan være så ufornuftige, at de ikke vedkender sig deres følelser".

- Er det derfor, at statsadministrationen måske opfatter os som "okkultister" eller ikke-eksisterende?

"Jeg tror, at I tit bliver slået i hartkorn med alle mulige diffuse bevægelser. I bliver til nogle "barfodsgængere og brøndkarsespisere", som en fremstående energirådgiver sagde. Derved underkender man specielt OOA, som jeg efterhånden har fået en dyb respekt for, på grund af det arbejde af konkret art, som er lavet - ikke

mindst set på baggrund af det meget svære informationsgrundlag".

- Er systemets billede efter 10 års atomkraft-debat, at OOA kun er en pressionsgruppe og ikke en dialog-partner?

"Det tror jeg, ja. I hvert fald blandt de folk, som sad ved styrepinden for 10 år siden, og som stadig gør det. De er stort set af samme opfattelse i dag og anser OOA for at bestå af nogle besværlige pressionsfolk, som man skal være på vagt over for, og som antagelig ikke er seriøse.

På den anden side tror jeg nok, at der er mange, som i tidens løb er kommet til i det politiske og administrative system, som ser anderledes på det. Men det kan ærgre mig, at de ikke siger det højere.

I kan godt give indtryk af at være lidt bedrøvede over, at I ikke er kommet videre med al det arbejde, I har lagt i det. Men jeg tror ikke, at I egentlig er klar over, hvor kolossal en ændring I faktisk har betydet i det danske samfund. En masse mennesker tænker helt anderledes i dag".

- Hvordan vurderer du politikernes holdning i denne sammenhæng?

"Politikerne er jeg meget bevidste over for, hvad de opdager er en befolknings reaktion. Man kan jo se i dag, at også politiske partier i den borgerlige lejr, som før i tiden var stift atomkraft-begejstrede, tager sådan lidt bestik af situationen.

Måske er det endnu mere væsentligt, at OOA har skabt en kolossal respekt hos politikerne ved jeres evne til at skaffe informationer frem. En stor del af det politiske spektrum i folketinget er næsten blevet vænnet til at have informationskilder i græsrodsbevægelser, så det er tydeligt, at OOA har højnet politikernes informations-niveau. Det er klart, at de bruger jer, men jeg tror, at OOA har en meget høj stjerne som seriøse meddelere. Folketingsmedlemmerne ved godt, at der er ting, de kan spørge sig bevidstløse om uden at få svar hos ministeren, mens de på et øjeblik via andre kanaler - og det er tit græsrodsbevægelser - kan skaffe sig oplysningerne. Jeg kan slet ikke forestille mig det danske politiske system fungere, som det gør i dag, uden græsrodsbevægelser. I forkæler dem til en vis grad".

- Når det f.eks. gælder Barsebäck-værket, finder mange det meget frustrerende, at politikerne

ikke tager stilling, men blot nedsætter en kommission...

"De tusind kommissioners strategi – den er velkendt – og den er næsten ikke til at undgå i en så kompliceret sag som Barsebäck. Men set i internationalt perspektiv er OOA kommet ikke så lidt hen ad vejen. At få bragt sådan en sag op på regeringsplan, hvor man nedsætter en fælles komité, har man vist ikke gjort andre steder i verden.

I 1978 vikledede miljøstyrelsen og de danske myndigheder sig ind i en oplagt logisk umulighed ved på den ene side at sige, at de ikke ville røre ved problemet, og på den anden side at erklære højt og tydeligt, at man ikke ville have accepteret værket's placering, hvis man vidste, hvad man gør i dag. Sådan noget kan man ikke sige og så ikke røre en finger. Og det kunne jeg ikke nære mig for at skrive om.

Jeg har altid tvivlet på, at de svenske myndigheder ville gå så vidt som til seriøst at diskutere en lukning. De vil altid med rette kunne sige: Jamen kære venner, vi orienterede jer på et meget tidligt tidspunkt. Hvorfor reagerede I ikke dengang? Men derfor synes jeg ikke, at det på nogen måde har været spildt ulejlighed – ikke et sekund af den tid, der har været brugt til at analysere den sag har været spildt. Den har vist en masse om handlingsmekanismer specielt fra dansk side, og den har vist noget om, hvad man ikke skal gøre i fremtiden. Hvis man nogensinde for alvor vil gå ind for noget i retning af atomkraft i Danmark, så kan det ikke behandles på samme måde, som det ville være behandlet, hvis Barsebäck-sagen ikke havde været rejst. Og endelig er det vel også sådan, at skulle der ske et alvorligt uheld et eller andet sted, så kommer sagen op med nye facetter. Det er det, som journalister kalder "lig på bordet". Al erfaring viser, at det først er på det tidspunkt, at stater og myndigheder handler".

– Debatten har vist, at atomkraft er en fejltagelse at satse på. Burde man ikke have stoppet forskning og udvikling af denne teknologi langt tidligere, måske sat nogle grænser for den grundlæggende udforskning af kernespaltnings anvendelsesmuligheder?

"Man må skelne mellem forskning og udvikling. På det forskningsmæssige område ville det være en dumhed at standse, for alle disse teknologier bliver alligevel udviklet, fordi der er et militært pres. På den måde kan man ikke standse atomkraft-teknologien.

Det er min grundlæggende holdning, at det er bedre at vide noget på det åbne marked end at være uvidende og overlade sagen til, hvad andre finder ud af bag pigtråd og nedrullede gardiner. Den åbne forskning er pisket til at følge med, for ellers kan man ikke stille spørgsmål. Derfor må man have en offentlig forskningssektor, som måske ikke af størrelse, men af kvalitet matcher den private – ellers er man fuldstændig ude af stand til at følge med: Man har ikke den nødvendige bank af viden, og man kender ikke metoderne. Man bliver afskåret fra alt, og resultatet er, at det hele bliver drejet over i en retning, som samfundet ikke kan være tjent med.

Udviklingen er en helt anden ting. Man må prioritere, hvad man vil satse på. Jeg tror, at det er en dumhed, at man i masser af år satsede så ensidigt på atomkraft. Derved brugtes mange penge, som sideløbende kunne have været brugt til andre energikilder".

– Du har brugt mange kræfter på denne del af samfundsdebatten. Hvor kan du blive ved med at hente kræfter og optimisme fra – og hvor skal vi andre hente den?

"Jeg ved det ikke. Lige som læger i en vis forstand må have det rædsomt, fordi folk bliver ved med at blive syge – og de dør også hele tiden – så har læger det mod at fortsætte på hospitalet hver dag.

Det er en eller anden psykologisk mekanisme, som jeg tror kan kaldes *handlingens optimisme* i modsætning til *intellektets desperation*. Optimismen kommer af at finde en eller anden måde at gøre noget og af at føle, at man ændrer tingene bare en lille smule. Det giver en vis styrkelse og overlevelse i en underlig splittet og modsætningsfyldt verden. Jeg er optimistisk nok til at tro, at der er håb for menneskeheden. Mennesker bringer ofte sig selv ud i en åndssvag situation, og når de bliver presset tilstrækkeligt langt op ad væggen, så reagerer de lige pludselig. Et eksempel er Danmark under besættelsen.

Så I skal vide, at I går og sår. Og hvis man spreder gødning over en mark, så gror kornet lige så stille. Man skal ikke være alt for utålmodig".

Fire politikere om OOA

” Takket være OOA fik de fås bedreviden ikke lov til at dominere og afgøre debattens udfald – sådan som det så tit sker ”

Birte Weiss

” Det havde nok været mere ærligt at kalde sig Organisationen imod atomkraft ”

Annelise Gotfredsen

” Stor saglighed har, ikke mindst takket være OOA, præget debatten, i hvert fald den ene side af den ”

Margrete Auken

” OOA har reelt været det eneste modstykke til den officielle atomkraftpolitik-linie, og som sådan har det gjort, at energidebatten har fået en bredde, den ellers ikke ville kunne få ”

Lone Dybkjær

Hvad mener politikere om OOA's arbejde gennem 10 år. Vi har bedt 4 folketingsmedlemmer – Margrete Auken (SF), Birte Weiss (S), Lone Dybkjær (RV) og Annelise Gotfredsen (KF) – om at besvare nogle spørgsmål for at få deres vurdering. Alle fire politikere har været – og er stadig – dybt engagerende i debatten om atomkraft, energi og miljø.

Hvad har OOA betydet for dit partis atomkraftpolitik?

Margrete Auken:

Meget – på randen af alt. Op til landsmødet 1975 var SF's folketingsgruppe på det nærmeste a-kraft-tilhængere, men fra og med landsmødet ændrede politikken sig. Fra 1977 var den helt klart imod. Dette skift havde ikke været nemt at få igennem, hvis ikke OOA havde været der. Såvel i kraft af det ”folkelige” pres, som i kraft af informationsstrømmen fra OOA gik arbejdet nemt, om ikke smertefrit, i partiet.

Lone Dybkjær:

Det radikale Venstres energipolitik og atomkraftpolitik er uafhængig af OOA. I den forstand, at vi har taget selvstændig stilling til problemerne, men naturligvis har lyttet til de argumenter, der kommer.

Her mener jeg, at OOA er et eksempel på en græsrodsbevægelse, der har arbejdet godt og effektivt. Det er ikke muligt for folketingsmedlemmer selv at skaffe sig al materialet, og derfor har det været nyttigt med al det materiale, OOA har fremskaffet. OOA har også hele tiden påvist

alternative muligheder til den officielle energipolitik. Det er især værdifuldt, fordi vi i den politiske proces sjældent præsenteres for alternative muligheder. Vi præsenteres kun for een løsning og skal så selv finde frem til modargumenterne.

Birte Weiss:

Hvis ikke OOA – eller en tilsvarende – bred, folkelig bevægelse var opstået, ville debatten om A-kraft i Danmark have været dårligere. Det vil sige mere ekspert-orienteret, mindre forståelig og derfor mindre betydningsfuld. I Socialdemokratiet kom den kritiske holdning til atomkraft nedefra. Mens det endnu var partiets officielle holdning (og en stor del af fagbevægelsens), at det kun var et tidsspørgsmål at få overbevist befolkningen om A-kraftens lyksaligheder, engagerede mange menige socialdemokrater sig i A-kraftdebatten. OOA har en stor del af æren for, at det blev muligt. Ved at samle, popularisere og rundsprede udenlandske oplysninger, som ellers ikke havde fundet vej til den danske debat, fik menigmand et kvalificeret afsæt for egne overvejelser. Og teknikkerne (også de politiske teknikere) fik et modspil, som de havde svært ved at hamle op med, fordi kredsen af "vidende" ret hurtigt blev for stor og bred. Takket være OOA fik de fås bedreviden ikke lov til at dominere og afgøre debattens udfald – sådan som det så tit sker. Folkeliggørelsen af debatten blev afgørende for holdningsskredet i Socialdemokratiet, først i form af krav om folkeafstemning, senere som præcist formuleret tvivl om A-kraftens virkninger og bivirkninger og endnu senere som et konkret engagement i opprioritering af alternativerne til kernekraft. OOA har en pæn del af ansvaret for, at skreddet skete, inden det var for sent.

Annelise Gotfredsen:

Da jeg har det synspunkt, at staten og myndighederne skal være meget forsigtige med at vejlede og oplyse, er det naturligvis for mig en god ting, at private organisationer tager sig af denne opgave. For OOA's vedkommende ligger det dog nok sådan, at den fra starten – og efter min mening med rette – er blevet mistænkt for at være ensidig i sin oplysning. Det er en ærlig sag, hvis det drejer sig om en tydelig interesseorganisation, men i dette tilfælde har man givet indtryk af objektivitet og samtidig holdt sig til det ene synspunkt: imod atomkraft. Det havde nok været mere

ærligt at kalde sig "Organisationen imod atomkraft".

Disse omstændigheder har givet anledning til, at en anden organisation har meldt sig, så meningerne nu brydes. For mig som politiker, der er positivt indstillet overfor kernekraft, er det naturligvis nødvendigt også at kende modstandernes synspunkt. Men på grund af den ensidighed, som jeg mener organisationen giver udtryk for, havde jeg naturligvis hellere set synspunkterne frembåret under en bedre dækkende "vare"-betegnelse.

Hvordan har du personligt oplevet OOA i dit energi- og miljøpolitiske arbejde?

Lone Dybkjær:

Mine egne personlige oplevelser svarer egentlig til, hvad jeg beskriver ovenfor. Jeg synes, det har været godt, at der har været et sted, man kunne ringe hen, hvor man kunne bede om oplysninger. Og OOA har altid arbejdet hurtigt og godt, hvis man har bedt om noget.

Birte Weiss:

Vil en græsrodsbevægelse påvirke politikere, er det ikke nok at oplysningerne er nye og korrekte. Man skal også have sikkerhed for, at der ikke gemmer sig en stribe skjulte, partipolitiske dagsordener oppe i ærmet. Ellers bliver samarbejdet ikke tillidsfuldt. Det, der har imponeret mig mest ved OOA er, at man har kunnet holde sig fri af partipolitiske voldtægtsforsøg. Det skyldes formentlig en veludviklet realitetssans, som bl.a. også har betydet en ikke-aggressiv erkendelse af de politiske begrænsninger, som bl.a. Socialdemokratiet har været underkastet i den interne meningsdannelse på vej til afvisning af A-kraften.

Margrete Auken:

Da jeg i sin tid blev aktiv i SF var a-kraft-problemet mit udgangspunkt. Skønt jeg kun var passiv i OOA, følte jeg mig som en del af bevægelsen i mit politiske engagement. Da jeg i 1978 var stedfortræder i Folketinget, foreslog vi for første gang Barsebäcks lukning. I hele forberedelsen af denne sag arbejdede jeg tæt sammen med OOA og lærte her, hvordan man virkelig frugtbart kan kombinere bevægelsesarbejdet med en parlamentarisk indsats.

Denne "model" har jeg siden givet videre til andre bevægelser f.eks. Cheminovagrupperne og Greenpeace. I den tid jeg har været i Folketinget har den arbejdsform også været en "prøvesten" på kvaliteten af de grupper, der henvendte sig. Kunne de arbejdsfærdige og kvalifikationsmæssigt leve op til det niveau, jeg kendte fra OOA – så turde jeg også godt uden videre være "højtaler" for dem i Folketing, Nordisk Råd, presse etc.

Hvilke kritikpunkter har du over for OOA?

Margrethe Auken:

Nærmest ingen – måske lige den næsten jomfrunske ængstelse for at blive sat politisk i bås. Jeg er enig i, at man som bevægelse og pressionsgruppe må holde sig klar af politiske *bindinger*, men miljømæssige sejre i det politiske liv bør af mange grunde fejres lidt mere. Det ville nok tilskynde nogle flere politikere og partier til at prøve at komme med. Vore resultater drukner for let i øjeblikket, og latent grønne politikere slipper lidt for bekvemt fra at spille ordentligt med på banen, når alt drukner i den grød, der hedder "politikkerne", sådan helt generelt.

Birte Weiss:

At "Luk Barsebäck"-kampagnen et par gange har været ved at kamme over i mistænkeliggørende propaganda.

Lone Dybkjær:

Hvis jeg gjorde mig megen umage, kan det godt være, jeg kunne finde kritikpunkter over for OOA. Men hvorfor gøre sig umage med den slags ting. Jeg føler, OOA har gjort et stort arbejde, og det er det væsentlige. Det er klart, at OOA's erfaringer er blevet større med tiden, og det har naturligvis også præget kvaliteten af det arbejde, OOA har præsteret.

Hvad har OOA betydet for energidebatten og den førte energi- og miljøpolitik?

Margrete Auken:

At niveauet har været usædvanligt højt. Stor saglighed har, ikke mindst takket være OOA, præget debatten, i hvert fald den ene side af den. Derud-

over har I været meget konstruktive, så vi ikke bare kunne afvises som fanatikere, der ikke ville andet end bare at sige nej.

Men vi har jo nok brug for at blive endnu bedre, hvordan det så skal gøres....

Birte Weiss:

Eftersom Socialdemokratiet har haft regeringsmagten i det meste af OOA's levetid, har jeg besvaret spørgsmålet ovenfor. Generelt har organisationens arbejde også betydet, at usikkerhed er blevet et legalt politisk ord. Og det er i grunden slet ikke så galt – hvis usikkerheden kommer menneskeliggørelsen til gode.

Lone Dybkjær:

OOA har reelt været det eneste modstykke til den officielle atomkraftpolitik-linje, og som sådan har det gjort, at energidebatten har fået en bredde, den ellers ikke ville kunne få. I starten var den største del af folketinget jo tilhængere af atomkraft. Her ville man have været uden nogen hjælp, hvis ikke OOA havde kunnet mobilisere argumenter, personer osv. i debatten. Jeg tror, OOA har været en medvirkende årsag til, at stemningen i Danmark er vendt fra at være for atomkraft til nu at være imod atomkraft.

Og det er jo da ikke så dårligt et resultat af et arbejde.

Margrete Auken, præst, midlertidigt medlem af folketinget i 1978, medlem af folketinget fra 1979, har siddet i juryen ved det internationale vandforureningstribunal i Rotterdam 1983, miljøpolitisk ordfører for Socialistisk Folkeparti.

Lone Dybkjær, civilingeniør, medlem af folketinget 1973-77 samt igen fra 1979, energipolitisk ordfører for Det radikale Venstre.

Annelise Gotfredsen, cand.jur., midlertidigt medlem af folketinget i 1975, medlem af folketinget fra 1977, energipolitisk ordfører for Det konservative Folkeparti. Annelise Gotfredsen har valgt at besvare de fire stillede spørgsmål under eet.

Birte Weiss, journalist, formand for Radiorådet, medlem af folketinget for Socialdemokratiet 1971-73 samt igen fra 1975, har haft flere energipolitiske ordførerskaber, medlem af Socialdemokratiets energiudvalg.

”Modstanden er jo et led i en ganske almindelig ”religiøs”
bølge sat igang af barfodsgængere, biodynamikere, hjemmefø-
dere og andre, som alene lader følelserne diktere”.

Formanden for Energirådet og Energiforskningsrådet Morten Lange, 1976.

Håbet beskæmmer ingen

Af Ejvind Larsen

Der var år, da OOA sammen med kvindebevægelsen næsten var ene om at holde modet oppe. Og nogle år i slutningen af halvfjerdserne var OOA det eneste lyspunkt, jeg så i krisens mørke – indtil fredsbevægelserne tog fart. OOA holdt fødselsdag med krisen, men blev ikke lammet af den, som store dele af den øvrige venstrefløj.

Den gav håb om at hjertets søde morgendrom fra det magiske år 1968 dog ikke helt skulle blegne, for OOA'erne blev tilsyneladende bare ved. Modstod fristelsen til at opveje krisens depression med maniske aktiviteter og desperate overbudskrav eller bare trække sig ind i sig selv og slikke skuffelsens og nederlagets sår. Selv på lavpunktet, da folket tilsyneladende var lullet til ro med forvisningen om, at faren for indførelse af atomkraft i Danmark var drevet over, indledte OOA i al stilhed nogle nøgterne overvejelser om indskrænkninger. At Tre-Mile-Øen så i sidste øjeblik fik vækket de slumrende ånder igen, så indskrænkningerne blev uaktuelle, viser naturligvis noget om en græsrodsbevægelses konjunkturfølsomhed, men hvad jeg hæfter mig ved, er udhol-

denheden, sejgheden og nøgternheden i de ti års OOA-arbejde, der ellers som alt andet græsarbejde næsten alene har håbet at bygge på.

I de ti år lærte vi nemlig, at håbet i høj grad kan virke beskæmmende.

Vi talte om afskaffelse af professorvældet, men aldrig har Danmark haft så mange professorer som nu. Bl.a. fordi en del af studenteroprørerne i mellemtiden selv er blevet professorer! De sidste rester af adgangsbegrænsninger til de videregående og højere uddannelser skulle fjernes, og det eneste resultat af dette krav er blevet, at vi nu også har fået adgangsbegrænsning til universiteterne! Hvad vi dog ikke havde -68. Dengang krævede vi *love, not war*, mens supermagterne talte om fredelige sameksistens. Nu er den kolde krig varmere end nogensinde, og FN har beregnet, at der i dag afsættes på hele kloden til oprustning 78.000 kr. i sekundet. Måske også *forholdsvist* den største oprustning nogensinde i verdenshistorien. I *absolutte* antal arbejdstimer og ressourceenheder er den i hvert fald aldrig tidligere overgået. Dengang – for ti til femten år siden – lå arbejdsløsheden på 20.000. Nu er den oppe på 300.000.

Vi har gjort det rigtig skidt.

Og når vi åbenbart har meget svært ved at tage os sammen til at gøre noget effektivt, kunne det skyldes, at vores håb var for store. Skammen bag efter over vores manglende evne og vilje til at vir-

keliggøre håbet har været tilsvarende stor. Den beskæmmelse har virket lammende.

Det farlige ved håbet om en bedre verden, et bedre liv, er den foregribelse, som håbet lokker fantasien og intellektet ud i. Inden arbejdet knap nok er begyndt, er målet allerede fantaseret frem og intellektet har erobret det med sin beregning. Revolution til påske, – ellers kan det også være ligemeget. Fornærmelsen over, at virkeliggørelsens arbejde er langt mere træls, kompromisfyldt, fyldt med slid og slæb, er den første reaktion på det skuffede, overspændte og i fantasien og intellektet foregrebne håb. Fornærmelsen på virkeligheden, på kammeraterne, som svigtede, og til sidst på sig selv, som også svigtede. Så er skammen over en, vi søger skjul i havens mørkeste krog, dækker vores skam med figenblade. Resultatet kender alle: ud af Paradiset i en allerhelvedes fart. Håbet brister, kynismen, leden, opgivelsen eller det nostalgiske tilbageskuende vemod melder sig som erstatning.

Det kommer der ikke megen venstrefløjsbevægelse ud af.

Jeg véd ikke, hvad OOA's hemmelighed er. Hvorfor netop den gamle og dog stadig fornyede kerne af OOA-folk har kunnet bevare håbet uden at skeje ud i enten desperate overbudskrav eller synke sammen i skamfølelsens håbløshed. Men det mest velgørende er måske, at OOA's *kerne-kraft* tilsyneladende heller ikke selv kender den. "Kendte OOA-folk" er heldigvis et ukendt fænomen i vores narcissistiske, selv-spejlende medie-verden. OOA-kritik af andre græsordsbevægelser, venstrefløjs-organisationer, partier, foreninger og enkeltpersoner er lige så ukendt. OOA har passet sit eget arbejde, men ikke i den falske

ydmyghed, hvor man ikke tør være det bekendt. Tværtimod har man altid været tryk ved OOA'ernes kvalifikationer. De fulgte med på deres felt, satte sig grundigt ind i tingene, kunne svare for sig over for modstandere, rustet til tænderne med tal, statistik, argumentation og mere eller mindre kvalificeret viden. Det var ikke nok at føle plutonium skændig mod menneskeheden, der skulle også det sure, daglige arbejde med bøger, betænkninger og sammenhængende, *fornuftig* argumentation til.

"Forstand er ikke andet end en følelse, der bliver sig selv klar, og det bliver den kun ved at afprøve sig i en tilsvarende gerning", siger græsrodsmeisteren Grundtvig.

OOA har bygget på et samfunds- og menneskesyn, der vel i sidste instans er af religiøs art. Men OOA blev ikke en religiøs bevægelse, men et folkeligt stykke arbejde. Man kunne have ønsket, at det kunne have veksel-virket med mange andre folkelige bevægelser, men i stedet for at skamme sig over, at det altså ikke blev tilfældet, vælger jeg at glæde mig over, at OOA viste, at det stadig er rigtigt at håbe på en bedre verden, et bedre liv.

"Åndens løsen er bedrifter", siger mesteren. – Tak for jeres bedrift, siger jeg. Og håber på en bedre verden de næste ti år.

Ejvind Larsen, forfatter, journalist på Information siden 1955, chefredaktør på Information 1966-68 og 1979-84. Har bl.a. udgivet: Kryptofoni (1962), Til kamp mod dødbideriet, sammen med Ebbe Kløvedal Reich, (1972), Den satans stat (1973), Det levende ord (1983), Grundtvigs fødselsdagsgave til det danske folk (1983), Hjertets søde morgendrøm, sammen med Ebbe Kløvedal Reich, (1983) samt artikler om den økonomiske krise og klassekampen.

- eller gør det?

"Maren i kæret er ligeglad med, hvor strømmen kommer fra, bare der er knald på kontakten".

ELSAM-medarbejder i Kolding Folkeblad, foråret 1975.

Styrken til at arbejde

Af Bodil Rohde

Energibevægelsen er langt mere end OOA. Den er nok så meget de mange grupper, der rundt om i landet arbejder for en bedre energifremtid, for et bedre miljø. Hvad der får mennesker til at tage kampen op, og hvordan kampen kan forme sig, handler dette interview om.

"I dag ville jeg nok snarere springe på vognen, end jeg var tilbøjelig til den gang. Det er jo ligesom at få et barn. Det er hårdt arbejde. Men man er alligevel villig igen næste gang".

Bodil Juel er 43 år, og hun er en af de mange på Kerteminde-egnen, som for fire år siden gik aktivt ind i arbejdet mod ELSAM's hidtil største projekt, nemlig det såkaldte Risinge-værk, som skulle opføres på Storebælts-kysten syd for Kerteminde. I følge ELSAM skulle der ikke alene bygges et kæmpekraftværk på 2100 megawatt, men også en kulhavn, som var projekteret til at blive verdens største, og som skulle bruges som skandinavisk fordelingshavn for kul fra bl.a. Sydafrika.

Hele projektet var så stort, at det nærmest var ufatteligt, og det ville ikke alene forårsage kolossale natur- og miljø-ødelæggelser. Det ville også ødelægge erhvervsmulighederne for blandt andre landmænd, fiskere og gartnere, og det ville – på grund af larm og forurening – forpuste tilværelsen for egnens befolkning.

Da ELSAM's planer sivede ud i maj 1979 – efter at have været holdt hemmelige – blev de mødt med en voldsom vrede og harme, og denne reaktion udmøntede sig i et konkret stykke modstandsarbejde og i dannelsen af Komiteén mod Risingeværket. Bodil Juel var ét af de godt 70 mennesker, som deltog i komitéens arbejde fra starten, og som så mange andre havde hun ikke forestillet sig, at hun nogensinde skulle havne i et stykke græsrodsarbejde.

"Jeg er meget autoritetstro, og hvis nogen kan overbevise mig om, at dette her er for samfundets vel, så kunne det ikke falde mig ind at sætte op imod det", siger hun. "Jeg er opdraget til at være meget artig og til ikke at blande mig i beslutninger, som eksperterne har truffet. Men efterhånden går det op for én, at eksperterne også kan fejle, og når de gør det, ja så er det nødvendigt at lave det om, og det gjorde vi på vores måde".

En mærkelig tid

Arbejdet i Risinge-komiteén startede efter et møde i Langtved Forsamlingshus, hvor overingeniør Bent Rasmussen fra ELSAM forsøgte at sælge Risinge-værket til de godt 300 fremmødte.

"Det var skam en nydelig mand, og han havde nogle prægtige planer", fortæller Bodil Juel. "Vi skulle både have et kraftværk med 200 meter høje skorstene, kulbunker, som hver for sig ville dække et areal på størrelse med 60 fodboldbaner, en kulhavn med kapacitet til skibe på op til

250.000 tons, industri, jernbanedrift og en masse kølevand, som skulle lukkes ud i bugten. Og som indeholdt så mange varmekalorier, at det svarede til fjernvarmeforbruget i samtlige jyske og fynske byer. Så det kunne jo ikke være større og flottere. Men der var noget galt med hele projektet. Det var alt for stort, og det gik hurtigt op for os, at hverken befolkningen i Kerterminde eller resten af Danmark havde brug for Risinge-værket.

Og det var her, vi startede. Vi ville bevise, at der ikke var behov for Risinge-værket, og så begyndte denne mærkelige periode, hvor man sådan lidt småfnisende tog af sted til møder i Risinge-komiteén. Og hvor man traf en masse mennesker, som man ikke rigtig havde nogen fornemmelse af på det tidspunkt, og som der var gode muligheder for at blive uenige med, fordi vi var så forskellige. Der var folk fra alle mulige erhverv: landmænd, fiskere, fabriksarbejdere, skolelærere, gartnere, teknikere, studerende, husmødre osv., i alle aldersgrupper og med alle former for politiske overbevisninger. Som sædvanlig var der blandt de, som havde taget initiativet til dannelsen af komitéen, nogle af disse energiske mennesker, som ligger på venstrefløj, og som er vant til at være vakse og vågne.

”Men efterhånden går det op for én, at eksperterne også kan fejle, og når de gør det, ja så er det nødvendigt at lave det om, og det gjorde vi på vore måde”

Vi andre – som har haft det lidt nemmere gennem mange år – er ikke så hurtige til at komme op af starthullerne. Men vi kom alligevel hurtigt i gang, og så startede der et arbejde, hvor vi forsøgte at kringle os ind på hinanden og på nogle arbejdsformer, som kunne bruges til det vi ville, nemlig at bevise, at der ikke var behov for et værk af denne størrelsesorden i Danmark”.

En effektiv arbejdsform

Udover de 70 mennesker, som havde meldt sig ind i Risinge-komiteén, var der en masse sympatisører, som bidrog til arbejdet, når der var behov

for det. Og det var der tit. På det første møde blev der sat en lang række aktiviteter i gang, og allerede i løbet af det første halve år havde Risinge-komiteén arrangeret protestsejlad, underskriftsindsamling, udstilling, musikfestival, protestmarch og en ekspert-høring, som blev overværet af 450 mennesker.

”Det hele kørte på højtryk, fordi vi havde indtryk af, at ELSAM ville sætte spaderne i jorden meget hurtigt”, siger Bodil Juel. ”Ganske vist kunne de ikke bygge det hele på én gang. Men i gang skulle de, og det gjorde, at vi måtte løbe meget hurtigt, hvis det skulle bremses. For de fleste i komitéen betød det, at alt andet blev sat til side, og al fritid – både på hverdage og i weekenden – blev ofret på arbejdet mod Risinge-værket.

Selve arbejdet foregik dels i komitéen, som holdt jævnlige møder, og dels i de arbejdsgrupper, som blev nedsat, og som folk kunne melde sig til alt efter behov og lyst. Denne arbejdsform viste sig at være særdeles effektiv, fordi vi på den måde kunne have mange ting i gang på én gang, og fordi medlemmer af komitéen på den måde kunne melde sig til de grupper, hvor de følte sig hjemme emnemæssigt. Der var plads til og behov for alle former for idéer og kunnen. Og vi var mange, som fandt ud af, at vi havde både evner og lyst til ting, vi aldrig havde prøvet før. Eller forestillet os, at vi i det hele taget var i stand til.

Det var hele tiden hårdt arbejde. Men det var fantastisk ansporende at arbejde sammen med så mange nye mennesker, og at opleve, at der i sammenholdet lå kimen til en fuldstændig demokratisk beslutningsproces. Vi fandt hurtigt ud af, at hvis nogen sagde nej eller havde indvendinger mod ét eller andet, så skulle det respekteres. Et nej eller en indvending var for os tegn på, at der manglede et led i kæden, og derfor blev det altid taget alvorligt. Vi fandt også hurtigt ud af, at det var en enorm styrke for os at være så forskellige – det, den ene ikke kunne, kunne den anden. Jeg tror, at det var denne respekt for hinanden, som gav os styrken til at arbejde så hårdt, og som gav os lysten til at holde sammen”.

Tog fat på teknikken

Samtidig med, at Risinge-komiteén kørte de mange udadvendte aktiviteter, blev der regnet på højtryk i de grupper, som arbejdede med elproduktion, kraftværksdrift, kul- og olieforbrug,

havnekapaciteter, el-prognoser, økonomi og langtidspanlægning.

"Vi valgte hurtigt at satse på teknikken, og det gjorde vi i en sådan grad, at jeg er lige ved at tro, at nogle af os kunne være blevet ansat hos ELSAM", siger Bodil Juel. "På et tidspunkt havde vi i en kraftværksjargon, som nærmest var uforståelig for andre mennesker. Men det var en konsekvens af, at vi arbejdede med elforsynings-tal det meste af døgnnet.

Tallene hentede vi i ELSAM's årsrapporter, udvidelsesplaner og regnskaber, og her kunne vi faktisk hente alle de tal og oplysninger, vi havde brug for. Og det vi ikke umiddelbart kunne få fat i her, skrev vi efter - hos ELSAM - og hvis de ikke ville udlevere det nødvendige materiale, gravede vi det op andre steder.

Hvis man læser ELSAM's årsrapporter og udvidelsesplaner på langs, så ser det hele jo meget pænt ud. Men hvis man begynder at læse dem på tværs, så ser det hele noget anderledes ud, og der skal ikke mere end almindelig logik og sund fornuft til at se, at der er noget galt, når f.eks. kraftværksudbygningen bliver voldsommere og voldsommere i løbet af 70'erne, uden at elforbruget stiger tilsvarende. Og så spørger man sig selv og hinanden om, hvorfor de nu gør det?

Ved at grave gamle årsrapporter frem fra midten af 60'erne, og lave produktions- og udbygningskurver ved hjælp af disse tilgængelige oplysninger, fandt vi ud af, at der var en overkapacitet på ca. 60 procent i det jysk-fynske område. Selv når det hele buldrede og bragede på højtryk i spidsbelastningen, så var der maskineri - repræsenterende investeringer på et par milliarder kr. - som stod stille. Alene på den baggrund var det fuldstændig ulogisk med en udbygning på 2100 megawatt - på det tidspunkt var der ca. 3600 megawatt i hele ELSAM-området. Forklaringen viste sig også at være indlysende. Med den store overkapacitet - eller reservekapacitet - forbedrede ELSAM gradvist overgangen til atomkraft. Det er nemlig nødvendigt at have et fuldstændig back-up, hvis et atomkraftværk falder ud - blandt andet fordi det er én stor enhed. Og det er nødvendigt at have et andet maskineri stående, når der skal skiftes brændselelementer.

Det var bl.a. disse beregninger, som viste - og beviste - at der ikke var behov for noget Risingeværk, og de samme tanker må man vel have gjort sig hos ELSAM, da værket åbenbart er blevet skrinlagt".

Vil være klar igen

Risinge-komiteéns arbejde førte til, at den i efteråret opstillede kandidater til de 49 pladser i det lokale elforsyningsselskab, Nordøstfyns Elforsynings repræsentantskab, og her blev de 30 valgt ind. Fire år tidligere var otte kvinder blevet valgt ind i repræsentantskabet, og samarbejdet mellem dem - hvoraf flere var aktive i komitéen - og Risinge-komiteén resulterede i, at NEF fik ændret repræsentantskab, og en majoritet i bestyrelsen - samt en formand - som bestod af de såkaldte elkvinder og Risinge-komiteéns kandidater. I Keremunde blev el-valget et tilløbsstykke, som samlede godt 500 mennesker, og det var samtidig en tilkendegivelse af den opbakning, som Risinge-komiteén havde i befolkningen.

"Jeg er opdraget til at være meget artig og til ikke at blande mig i beslutninger, som eksperterne har truffet"

"Vi har altid opført os pænt, og den lokale opbakning skyldes helt sikkert, at vi har lavet et seriøst stykke arbejde", siger Bodil Juel. "Det er klart, at ELSAM har forsøgt at angribe os. Men det har altid været med en eller anden form for køren på det personlig plan, som vi har valgt ikke at reagere på, fordi det var under bæltet. Vores tal og beregninger har de derimod aldrig kunnet tilbagevise, og det viser, at vi har handlet rigtigt ved at satse og arbejde, som vi gjorde.

I dag fungerer Risinge-komiteén som en dokumentations- og informationsgruppe, og det betyder, at vi har tid til at samle kræfter. Det gælder selvfølgelig ikke de mennesker, som er blevet valgt ind i NEF. De må stadig arbejde hårdt og har brug for opbakning, og det får de så i det omfang, de har behov for det. Men jeg er ikke i tvivl om, at hele komitéen omgående vil være på benene, hvis ELSAM igen forsøger at sælge et af deres pragt-projekter her på egnen".

Bodil Rohde, journalist.

”Jeg mener før Harrisburg var det yderst usandsynligt, at det der skete i Harrisburg ville ske, men så snart det var sket, steg sandsynligheden jo op til ikke mindre end 100 procent, så det var næsten sandt at det var sket”.

Tage Danielsson, svensk forfatter, skuespiller og instruktør.

Gu' nytter det!

Af Bjarne K. Herskin

En kritisk samfundsforskers tunge pligt er som oftest at – kritisere. Det kan man godt blive træt af i længden, selv om der er nok at kritisere: Verden er af lave. Globalt truer økologiske katastrofer, forarmelsen af u-landene og den endelige konfrontation mellem stormagterne. Lokalt udstødes hundredtusindvis af mennesker fra arbejdsmarkedet, mens resten i stigende grad reduceres til robotter.

Fælles for disse udviklinger er *umyndiggørelsen* af det enkelte menneske. Derfor tror jeg, at det eneste realistiske håb om en anden udvikling er en bred folkelig rørelse, en kulturrevolution. Ikke for at skabe en enstrengt forkromet samfundsmodel, men for at udvikle en *mangfoldighed* af muligheder.

Kritikken af det bestående gør det ikke alene. Der er behov for, at der skabes *modbilleder*, hvor flere og flere får en vision om, hvordan verden kunne komme til at fungere. Samtidig med at de lærer mere om, hvordan de selv kan ændre sig, og selv komme til at få verden til at se anderledes ud.

Mine egne visioner er blevet væsentlig skærpet efter at jeg i et års tid har interviewet en gruppe OOA'ere om deres erfaringer fra bevægelsesarbejdet. Ligesom jeg tror på en samfundsmodel med mange muligheder, så er OOA også en sammensat organisme. De citerer jeg trækker på i resten af artiklen, siger derfor ikke noget om *helheden*, men om én gruppe OOA'eres erfaringer.

Det flade OOA

"Rent teoretisk er det en udemokratisk struktur. Men jeg synes samtidig, at vi har demonstreret i praksis, at det kan lade sig gøre på den måde. Det

er en forudsætning for at få noget slagkraft op at stå, at man kan gøre sådan, men det kræver en utrolig tillid til hinanden".

De ting man normalt forbinder med en demokratisk organisation er fraværende i OOA. De normale demokratiske organisationer hviler dybest set på et fundament af *mistillid*, som bevirker at alt skal reguleres via *regler*. Specielt vælger man ledelse og træffer beslutninger på særdeles formaliseret vis. – Samtidig foregår der bag den formelle overflade normalt en masse korridorpolitik.

I OOA vælges der slet ikke ledelse – det er de fremmødte, aktivisterne, der bestemmer. Og beslutningerne træffes ikke af kvalificerede flertal, men i enighed.

Forudsætningen for en sådan struktur er *tillid*. Hvis ikke aktivisterne tror på hinanden, hvis mistænkeliggørelsen får lov til at vokse frem, bryder den sammen.

Strukturen kan således kun eksistere så længe den på alle planer bliver bekræftet og understøttet. Fundamentet for den tillidsfulde organisation må derfor være åbne processer, eller det som Paulo Freire kalder *dialogen*: *"Den som mangler denne tillid vil ikke kunne starte (eller vil opgive) dialogen, reflektionen og kommunikationen og vil begynde at bruge slogans, kommunikéer, monologer og instruktioner"*.

De åbne processer

"Jeg tror ikke, jeg har oplevet nogen steder, hvor det egentlig foregår mere åbent. Det betyder, at man må føle sig solidarisk med det der er vedtaget. At man ikke kan komme med en undskyldning bagefter og sige: Nej, men det er også de to pampere, der havde aftalt det hele på forhånd". Åbenheden erstatter regler og kontroller. Den kan ikke være halv, for så bryder mistænksomheden frem. Den må være fuld.

Åbenheden betyder på den ene side at alle kan være med i diskussioner og beslutninger, men den betyder først og fremmest noget for måden, hvorpå det foregår.

I normale demokratiske forsamlinger er meget om ikke det hele afgjort, før det når frem til en "åben" behandling. I OOA er det uendelig meget anderledes.

For mit vedkommende så meget, at jeg i starten oplevede, at møderne var dårligt forberedt, for man begyndte jo faktisk med begyndelsen, hver gang.

"Det er jo utroligt langsommeligt. Altså de debatter der kører. De er jo så grundige, og så grundlæggende, at alle kan følge med".

Men det er jo lige netop det, som sagen drejer sig om, hvis alle ikke kun skal være med til at sige ja til en beslutning, men også lære af processen.

"De diskussioner er vigtige for mig, fordi så kan jeg se alle nuancerne i det også. Og så får jeg mere viden. Men hvis der sad en bestyrelse et eller andet sted og vedtog et eller andet hen over hovedet på mig, så ville jeg ikke lære noget af det. Så ville det bare være et diktat, jeg skulle følge, og det ville jeg ikke kunne arbejde med".

Den dialogiske proces er altså ikke kun en beslutningsproces, men en proces, hvor den enkelte bliver klogere på mange ting.

Personlig udvikling

Det vi udsættes for på skoler og arbejdspladser kvalificerer os til nogle (ganske få) jobs, men lukker til gengæld en masse muligheder for os. Græsrodsbevægelsen giver mulighed for en personlig udvikling, som viser os en masse nye muligheder.

"Jeg synes, jeg lærer noget hele tiden. Jeg kan mærke, jeg bliver klogere på mange måder. Også noget med, hvordan man selv arbejder. Om at man nogle gange er lidt for stor en idiot. Det er derfor, man kan holde ud at være her. Det er fordi man føler man vokser med tingene, og man får lov. Der er ikke så mange, der holder øje med én. Pludselig går det op for én, at man kan en masse".

Muligheden for den personlige udvikling hænger naturligvis meget intimt sammen med den åbne måde at organisere sig på. Men jeg tror også, at selve OOA's emne er vigtigt. A-kraften er ikke et isoleret problem i samfundet, men er sammenvævet med en masse centrale samfundsmæssige problemstillinger, og derfor får man øje på en masse sammenhænge, når man tager udgangspunkt i a-kraft.

"Jeg har også oplevet det som fantastisk stærkt, at man ved at arbejde med et meget begrænset

område af samfundet kan få så utroligt meget at vide om det hele. – Det var lige præcis det, jeg savnede, i mit studium og i det hele taget som menneske. At komme ind til en samfundserkendelse af nogle helt andre veje, end man normalt gør. Væk med klicheerne, væk med alle de normale båse, man skal betragte tingene i. Man får en indsigt omkring nogle ting, som gør, at man meget mere selvstændigt kan vurdere det".

Hvorfor lykkedes det?

Når man møder en organisation, som fungerer helt anderledes, og som bliver ved med det, bliver det naturligt at spørge, hvorfor det er lykkedes.

Jeg tror, at grunden blandt andet var, at der fra start af var en gruppe af aktivister, som havde idealerne om og evnerne til at få en åben organisationsform til at fungere. Jeg tror også, at det har været meget vigtigt, at der har været både en vis kontinuitet i aktivistgruppen, så at idealerne er blevet overleveret, og der samtidig hele tiden er en betydelig udskiftning, så formerne ikke stivner.

Samtidig er det en historisk kendsgerning at specielt de elitære dele af venstrefløjen var meget lidt interesseret i a-kraftsspørgsmålet for 10 år siden. Dermed blev man sparet både for disses organisationssyn og for fraktionskampene.

Men først og fremmest tror jeg, at baggrunden skal ses i forhold til den politiske situation, OOA befandt sig i.

OOA's situation lige fra start af har været, at man kæmper imod et enormt magtapparat: Staten, elværkerne, de fleste politiske partier, Risø osv. Den ene basis OOA har haft, har været aktivisterne og nogle pokkers gode argumenter. Den eneste mulighed for sejr er ganske enkelt at få et flertal i befolkningen til at gå imod a-kraft. Nøgleordet er flertal. For man opnår ikke et flertal ved at presse et mindretals synspunkter igennem, ikke når man har så få ressourcer.

Derfor er OOA's fundament det såkaldte *minimumsgrundlag*: Aktivisterne skal ikke være enige om alt, alene om målet, at få stoppet a-kraften i Danmark, og om midlerne, at arbejde med en åben organisationsform og at påvirke ved hjælp af oplysning, ikke propaganda.

Minimumsgrundlaget er vigtigt til forståelsen af åbenheden og organisationsformen. Det kan ikke handle om at presse sine synspunkter igennem, og det tillader ikke en elite at sætte sig på magten.

Betydningen af at lykkes

Minimumsgrundlaget var en nødvendighed for at kunne lykkes med at samle kræfterne mod a-kraften. Og indtil nu har OOA haft succes. Godt nok er den endelige sejr ikke vundet, men en række konkrete slag er blevet afgjort til atomkraftmodstandernes fordel, og befolkningen er imod. Om så udsættelsen af folkeafstemningen skyldes frygt for en forkastelse af a-kraften, eller en bevidst udmattelsestaktik, er svært at afgøre.

Under alle omstændigheder har det en fantastisk betydning, at det lykkes, også udover at vi spares for a-kraften.

For det første er det vigtigt, for at vise at denne organiseringsform ikke er en afart, men vejen frem.

"En af grundene til at jeg ikke giver op, er også, at hvis vi giver op, og det falder fra hinanden, så falder det billede andre har af en alternativ måde at gøre tingene på, fra hinanden. Men hvis vi gennemfører, og vi i sidste ende også vinder, så vil der være opnået et resultat, og andre kan se, at man kan komme igennem. Man kan gøre det på en anden måde, og jeg tror, det er et skridt henimod et andet samfund. Det er også en kamp om, hvordan man kan ændre tingene".

For det andet er det vigtigt, at vise at de uoverskuelige samfundsproblemer ikke blot kan munde ud i håbløshed og flugt, men kan bruges konstruktivt:

"At overskue samfundet, det er der mange, der ikke kan. Jeg synes også, det er kaotisk. Og er ligesom mange andre mennesker bange for, hvad der skal ske. Det kan godt være, at der er en 3. verdenskrig om et par år. Men den frygt, den må man prøve at bruge til noget positivt. At være bange og have frygt, det kan give en eller anden energi, hvis man omsætter det rigtigt. Og det er det jeg prøver at gøre gennem bevægelsesarbejdet".

Endelig synes jeg det er fantastisk vigtigt, at det kan bekræftes, at troen på det enkelte menneskes evne til at udvikle sig og gøre noget ved sin egen situation bekræftes. Formynderiets grundlag er den manglende tro på den enkelte. De elitære systemers grundlag er troen på, at nogle få kan forvalte tilværelsen for de mange, men kollektivitet behøver ikke betyde, at den enkelte reduceres til en brik i spillet eller et objekt.

"Altså personligt for mig er der sket en bunke fremskridt. Jeg har fået selvtillid, for nu ved jeg, at der kan gøres noget ved tingene. Jeg kan sætte

mig ind i et område, have en mening om det, og det kan jeg også argumentere for. Og det giver så en selvtillid, så jeg i andre sammenhænge også kan sige: nå, men min mening er noget værd. Og det har jeg lært herinde. At man ikke bare skal være passiv. Men jeg har også lært, at man ikke kan lave tingene for sig selv. Man er nødt til at være flere om det. Man er nødt til at samarbejde. Og det er meget vigtigt, at man kan finde en god måde at arbejde sammen på".

Aktivism og moral

Umyndiggørelsens væsen er, at vi må handle amoralsk. Vi handler fordi vi er nødt til det, fordi der ikke opleves andre muligheder, fordi vi får en ordre. Vi handler derimod ikke, fordi vi dybest set mener, at handlingerne er rigtige.

Derfor hører oprør og moral sammen. Man kan med nutidens sprog sige som Gorz: *"Moral begynder altid med oprør"*. – Eller vi kan citere en af frontkæmperne for slaveriets afskaffelse, Thoreau, som for halvandet hundrede år siden skrev:

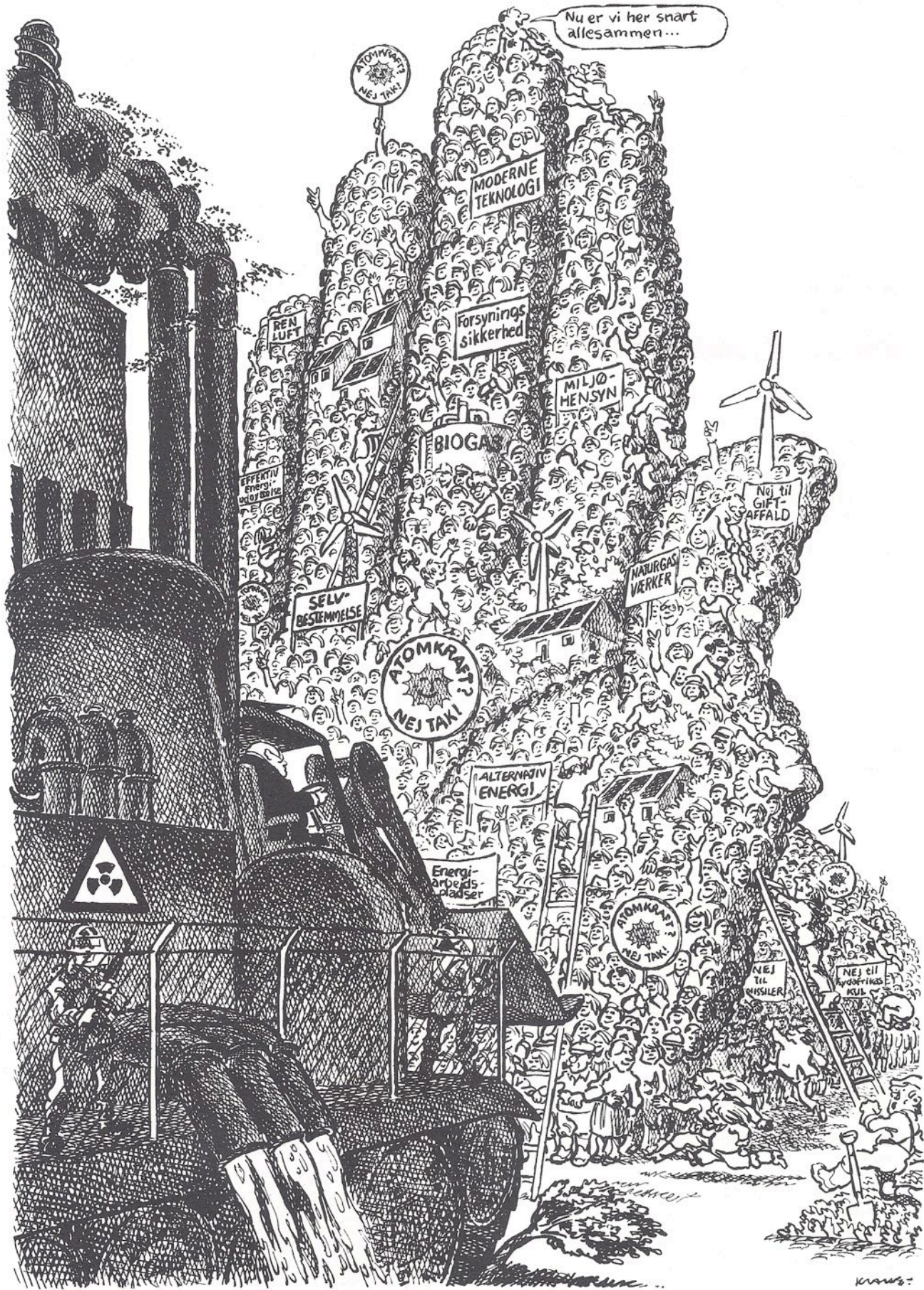
"Min eneste forpligtelse består i til enhver tid at gøre, hvad jeg opfatter som ret og rigtigt. En korporation har i sig selv ingen samvittighed, men en, bestående af lutter samvittighedsfulde mænd er og bliver nu engang en korporation med samvittighed".

Aktivistene i OOA har i 10 år levet op til denne forpligtelse, og både deres måde at gøre det på og deres resultater, har været med til og vil fortsat inspirere andre til at tage deres skæbne i egne hænder.

Samtidig er det også vigtigt at understrege, at det hele ikke bare er rosenrødt. Masser af aktivister bliver nedslidte og frustrerede over at skulle føre kampen videre, år efter år. Mange falder fra fordi de ikke kommer ind i "varmen".

Og ud fra et ønske om at få produceret modbilleder, synes jeg som udenforstående, at der ligger et problem i, at man ikke har tid til at formulere og bearbejde erfaringerne tilstrækkeligt undervejs. Derfor ligger der et fantastisk vigtigt perspektiv i denne 10-årsdag: ikke kun at fejre, men at opsummere erfaringerne og få dem kommunikeret ud.

Bjarne K. Herskin, psykolog, fra 1971-83 ansat som forsker ved Institut for Organisation og Arbejdssociologi, fra 1983 pædagogisk konsulent.

Denne bog er et særnummer af tidsskriftet *Atomkraft?*, udgivet af OOA, Ryesgade 19, 2200 København N., Tlf. (01) 35 48 07 og (01) 35 55 07. Giro 8001510.

Redaktion: Steen Bersan, Siegfried Christiansen, Per Faurby (ansvarshavende), Tarjei Haaland, Bente Meillier, Jørgen Steen Nielsen og Lena Warrer.

Lay-out og montage: Steen Bersan, Jens Borch, Finn Evald, Per Faurby, Stig Melgaard og Carsten Schiøler.

Sats: MultiSats.

Tryk: Eks-skolen.

Redaktionen afsluttet 14.11.83.

ISSN 0106-3081

Med tydelig kildeangivelse ses aftryk af artikler gerne.

Fotos:

Forsiden: Fotos Flip-Film, Medie-Artisterne, Per Folkver, Hans Bendtsen og OOA-Frederiksberg.

S. 2-3: Fakkeltog mod Barsebäck 2. december 1976, foto Morten Degnbol.

S. 6-9: Fotos Per Folkver, Niels Frandsen, Mediearbejderne, Medie-Artisterne, Stig Melgaard, Søren Rud.

S. 13: Protesttog mod Barsebäck 10. oktober 1981, foto Per Folkver.

S. 16: Aktion "Hvid Tornado" 22. maj 1981, foto Per Folkver.

S. 18-19: Protesttog mod Barsebäck 10. oktober 1981, foto Per Folkver.

S. 23: Atommarchen Stevns-København 25.-27. august 1978, foto Niels Frandsen.

S. 28-29: Atomkraftværket Barsebäck, foto Per Folkver.

S. 30-31: Protesttog mod Barsebäck 10. oktober 1981, foto Per Folkver.

S. 37: Atommarchen Stevns-København 25.-27. august 1978, foto Per Folkver.

S. 40-41: Atomkraftværket Barsebäck, foto Per Folkver.

S. 42-43: Billeder fra OOA's "indre" liv: landmøder, seminarer, kontorer, trykkerier og butikker, fotos af bl.a. Steen Bersan, Jesper Carlsen, Per Folkver, Lennart Moustgaard og OOA-Århus.

S. 50-51: Demonstration mod Barsebäck og Tre-Mile-Øen 18. april 1979, foto Per Folkver.

S. 54: Dansk-svensk Barsebäck-march 28. august 1982, foto Per Folkver.

S. 58-59: Protesttog mod Barsebäck 10. oktober 1981 og dansk-svensk Barsebäck-march 28. august 1982, foto Per Folkver og Søren Svendsen.

Bagsiden: Fakkelvagt ved den svenske ambassade 13.-14. marts 1983, foto Per Folkver.

Hvad er "Atomkraft?"

Atomkraft? er OOA's tidsskrift. *Atomkraft?* er et tidsskrift, der henvender sig til alle, der ønsker en grundig og løbende information om energipolitik.

Atomkraft? udkommer mindst 4 gange om året. Hvert nummer behandler et aktuelt tema, som grundigt belyses i baggrundsartikler, reportager, kommentarer, kort og tabeller. Hvert nummer indeholder tillige en oversigt over litteratur, film og dias, der yderligere kan uddybe det pågældende tema.

Et abonnement på 6 numre koster 85 kr., et institutionsabonnement dog 140 kr. Enkelteksemplarer: 16 kr. Løssalgsprisen for dette udvidede nummer er 25 kr.

Ved bestilling direkte til OOA af 10, 15 eller 20 abonnenter eller enkelteksemplarer til een adresse giver vi henholdsvis 10, 15 eller 20 procent rabat.

Hvad er OOA?

OOA betyder Organisationen til Oplysning om Atomkraft. OOA er en bred folkebevægelse, uafhængig af partipolitiske og økonomiske interesser.

OOA består af omkring 125 lokal-grupper over hele landet. Lokal-grupperne søger at styrke modstanden mod atomkraft og debatten om energiproblemer.

Oplysning er nøgleordet. Hvad enten det drejer sig om udgivelse af bøger og tryksager, udstillinger og møder, eller uddeling af oplysnings-materialer, er det OOA's formål at fremme:

- en kritisk vurdering af, og oplysning om, alle problemer ved brug af atomkraft.
- en udvidet forskning i, og fornyet vurdering af, andre energiformer.
- udformning af en langsigtet energipolitik, der også tager sociale og økologiske hensyn.

Nogle OOA-adresser

OOA's landssekretariat
Ryesgade 19, 2200 København N.
Tlf. (01) 35 55 07 samt (01) 35 48 07.

OOA-Århus, OOA's Energikontor
Studsøgade 46, 8000 Århus C.
Tlf. (06) 12 45 44 samt (06) 12 13 30.

OOA-Aalborg, Aalborg Energikontor
Niels Ebbesensgade 8A, 9000 Aalborg.
Tlf. (08) 16 30 66.

OOA-Svendborg, Sydfyns Energikontor
Ørkildsgade 23, 5700 Svendborg.
Tlf. (09) 22 25 09.

Indhold

Ebbe Kløvedal Reich:	
Mens aftenstjernen stadig lyser	4
Per Faurby: 10 år mod atomkraft	6
Uffe Geertsen: Den folkelige energidebat	10
OOA spør' pressen	14
Benny Andersen: Nattehymne	18
Paul Snare: Bureaukratiet og systemets rod	20
Annette Wiborg: Der har altid været tryk på	24
Peter Poulsen: Tidlig morgen	30
Per Andersen: 10 års debat om atomkraft	32
Jørgen Steen Nielsen:	
I hovedet på en gammel aktivist	34
Marianne Koluda: Et digt til OOA	40
Ove Nathan: I skal ikke være for utålmodige	44
Fire politikere om OOA	47
Ejvind Larsen: Håbet beskæmmer ingen – eller gør det?	52
Bodil Rohde: Styrken til at arbejde	55
Bjarne K. Herskin: Gu' nytter det	60

